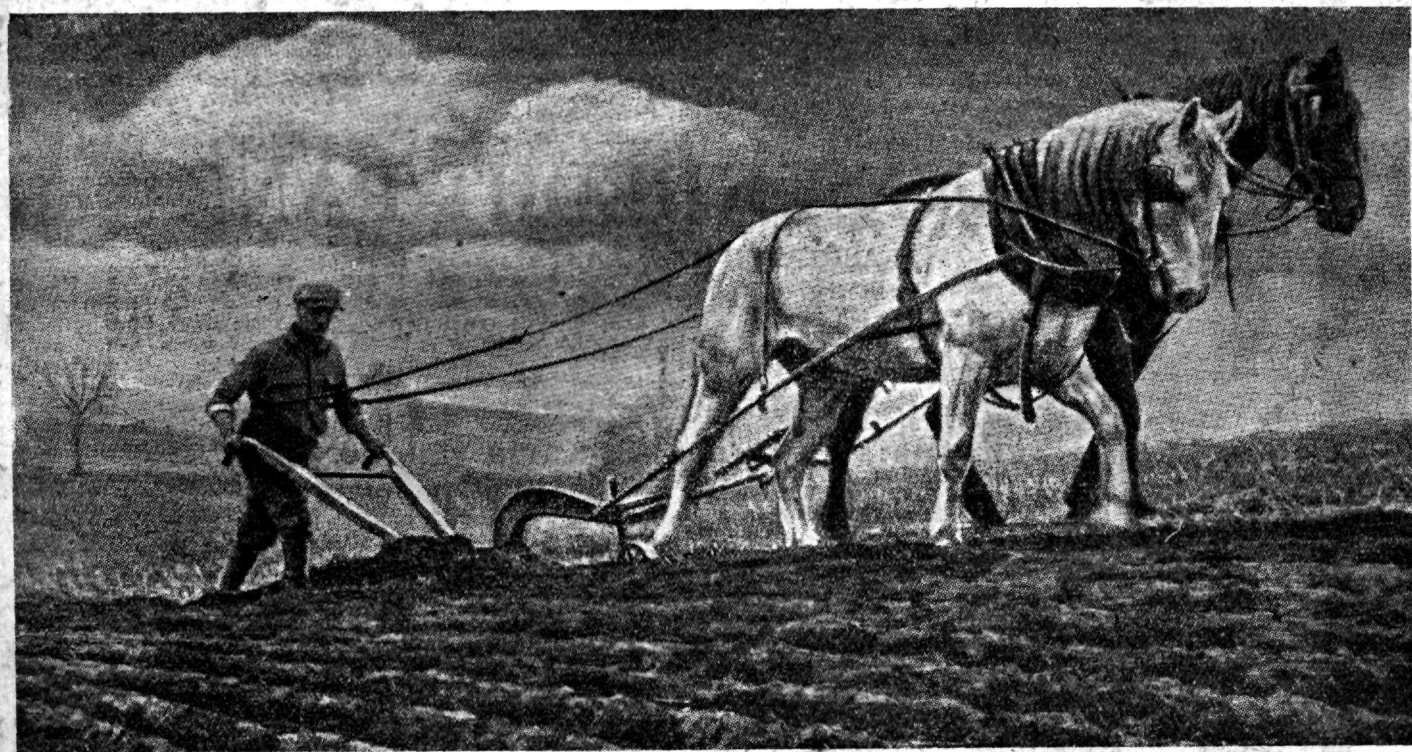

KAITSE KODU!

SARU.

18. mai 1929

NR. 20/21

Hind 20 senti

Tänases numbris:

- Kaanepilt:* Esimesed vaod.
M. Rg.: Maailma valitseb lööksõna.
A. Vuorimaa: Lipu tähendus.
H. Prants: Kui abi tuli lahe tagant.
— Setumaa — muremaa.
-j-: Ratsakaitseliidu üksuste arenemisvõimalustest.
A. Balder: Osoaviahim N. V. S. V. Liidus.
Vambo: Sihtajajad.
K. Anton: Kaitseleidu osa rannakaitses.
A. J.: Roodu narr.
Mailo Talvio: Kured (järg).
Male.

TALLINNA KREDIIT PANK

ASUTATUD 1907. AASTAL.

Põhikapital . . . . . Kr. 1.290.000.—

Tagavarakapitalid . . . . . „ 612.000.—

Juhatus: Tallinnas, S. Karja tän. 20.

Osakonnad:

Abjas, Antslas, Haapsalus, Hiiu-Keinas, Jõhvis, Narvas, Nõmmel, Tapal, Tartus, Tüiril, Viljandis ja Võrus.

Toimetab kõiksugu pangaoperatsioone.

KAITSE KODU!

Tellimishind: aastas 6 krooni,
poolaastas 3 krooni, veerand-
aastas 1 kroon 50 senti, kuus
50 senti.

Üksik number 20 senti.

Kuulutuste hinnad: $\frac{1}{4}$ lehek.
40 krooni, $\frac{1}{2}$ lehek. 20 krooni,
 $\frac{1}{4}$ lehek. 10 krooni ja $\frac{1}{8}$ lehek.
5 krooni. Esimese kaane sise-
kõlg 50%, tagumise kaane välis-
kõlg 100% kallim.

Nr. 20/21.

Ilmub üks kord nädalas.

Toimetus ja talitus: Tallinnas, Kaarli tän. 8, Kaitseliidu staabis. Tel. 370. Toimetuse kõnetunnid igal äripäeval kella $\frac{1}{2}$ 9—10 h. Kaastöö arvatakse ainult siis tasu alla, kui sellele tasunõudmine peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks markimata käsikirju alal ei hoita.

Väljaandja: Kaitseliidu peastaap. Vastutav toimetaja: kol.-ltm. J. Maide. Tegev toimetaja: L. Sõerd.

Kõigile «Kaitse Kodu!» lugejatele, sõpradele ja kaastöölistele soovib «Kaitse Kodu!» toimetus ja talitus häid ja rõõmsaid suvistepühi!

Maailma valitseb lööksõna.

Mitte militarism, vaid patriotism.

Maailma valitseb lööksõna. Ta on nii mõjuv oma lihtsuses, et ta surmab iga vastase, vähemalt nii arvab igaüks, kes teda tarvitab. Erilise ja armastatud koha lööksõnad on võitnud poliitilises agitatsioonis, kus nende abil püütakse veenda massi ühes või teises küsimuses. Lööksõnu on kõikjal ja nende olemasolu kasulikkus või kahjulikkus üksiku inimese, ühiskonna või riigi heakäigule on raskesti määratav, kuid võimalik. Saksa kindral Seeckt ütleb, et on kolm asja maailmas, mille vastu inimkond asjatult võitleb, need on rumalus, bürokratism ja lööksõna. On raske öelda, kas inimkond võitleb lööksõna vastu — pigem ta võitleb lööksõnadega. Eriti aga poliitilised par-

teid. Kõige halvemaks nähteks sealjuures on aga see, et ei kaaluta nende lööksõnade tõelist — reaalselt — väärtust.

Meie noorsoo sõjalist kasvatust nimetatakse „noorsoo militariseerimiseks“. Meie kaitseliidu organisatsiooni nimetatakse „rahva militariseerimiseks“. Sealjuures on sõnal militarism mingi ebamäärane, — isegi imperialistlikke eesmarke taotlev maik. Sõna militarismi kasuks või kahjuks peab tähendama, et poliitilises võitluses ta on kaotanud oma lööksõnalise mõiste ja on saanud pigem sõimusõnaks. Sõnas militarism tõlgitsetakse mingit vana kadunud korda meele tuletavat nähet, veltveebli ru-

sikat või kasarmu vaimu, igal juhul niisugust nähet, millel väga vähe ühist kultuurilise arenguga.

On raske öelda, mis on õieti militarism. Me võiksime öelda, et militarism on Saksamaa teinud tugevaks ja jõuliseks riigiks ja vaatamata sellele, kas ta sellele või teisele oli meelt mööda, ta võimaldas sakslastel neli pikka aastat edukalt võidelda väga rasketes tingimustes. Veel rohkem, ta võimaldas purustada enamluse laine ja veel praegugi elab Saksamaa endisest militarismist. See kõik paneb mõtlema ja viib meid arvamisele militarismi tõelisest väärtusest. Kui militarism tähendab sõjaväe valitsemist või sõjaväe eesõigustatud seisukorda riigi valitsemisel, milliseid nähteid meil üldse vaevalt võib tulla ette, milleks mitmesugused kaaluvad põhjused, peamiselt aga see, et meil kaitsevägi on alati poliitikast seisnud eemal, siis võib teda nimetada lööksõnaks puhtal kujul, mis oma elupäevi veeretab vaid ajalehtede veerudel.

Kui arenemise algastmel seisvad inimesed püüavad varustuda parimate võitlusabinõudega oma olemasolu kindlustamiseks, siis ei või me seda nimetada militarismiks. Kui Prantsusmaa püüab kogu rahva valmistada ette sõjaliseks võitluseks, et kindlustada oma riigi ja rahvuse olemasolu oma järjest tugevneva idanaabri vastu, siis ei või me seda nimetada militarismiks. Ainult siis, kui sõjaline ettevalmistus omab imperialistliku ilme, kui selle taga peitub maadevõitmise poliitika, ainult siis väljendub militarism oma tõelises ilmingus.

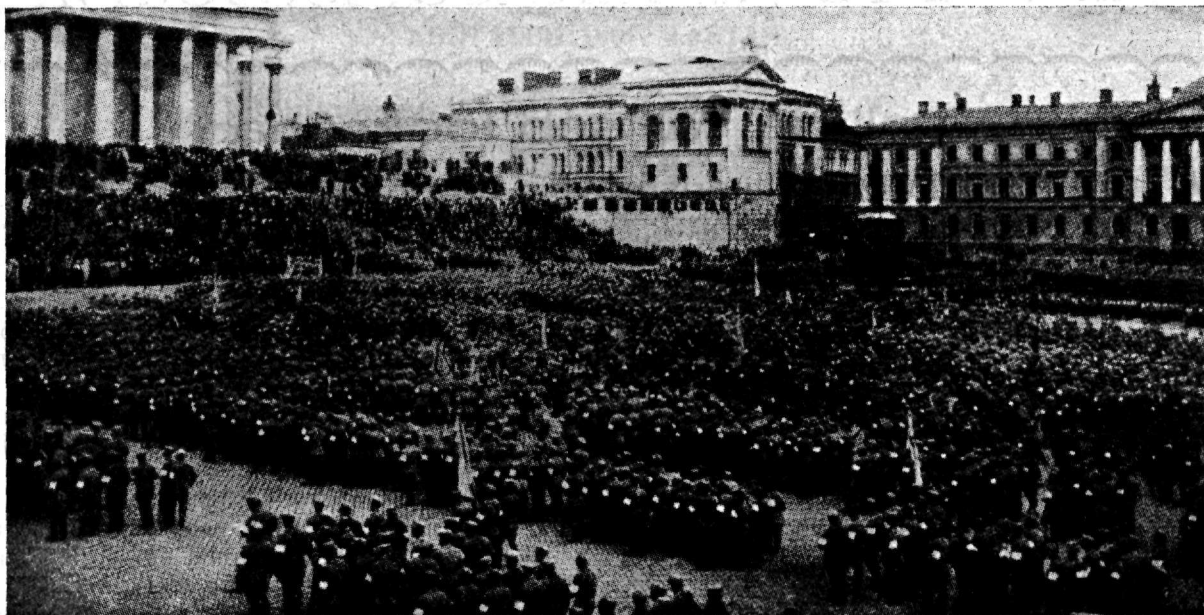
Kuid meil meie üldise ja tuntud sõjapoliitilise olukorra tõttu ei saa kunagi olla militarismi. Sõjalist kasvatust koolides, kaitseliidu olemasolu ja muid sõjalisi eesmäärke taotlemaid ilminguid peame nimetama abinõudeks, mis püüavad kindlustada meie riiklikku iseseisvust, meie olemasolu iseseisva rahvana, seega peame seda nähet nimetama patriotismiks, mitte aga militarismiks.

Sõjamees, kel on selge sõja iseloom ja kes küllalt põhjalikult tunneb neid nõudmisi, mis esitab sõda, ja neid tagajärgi, mis sellega käivad kaasas, mõtleb tihti sõjavõimalustele igatahes tihedamalt kui poliitikategelane-erakonnamees, kes külma rahuga kaalub iga sündmust. Ei ole raske ohverdada oma elu, kuid teiste elu panna kaalule — see rõhub raskesti õlgadel ja südametunnistusel. Teadlik ja kogenud sõjamees kardab sõda rohkem kui seda suudaks karta keegi teine, kes laia suuga räägib rahust. Patriotism on lööksõna.

Just sõjamees tervitab iga sammu, mis kindlustab rahu, kuid ta ei tule kunagi välja löökausega „Maha sõda“. Ta teab, et rahu ja sõja üle valitsevad suuremad tegurid kui erakonnad, parlament, riigimehed, liidud ja lepingud. Rahu ja sõja üle valitsevad igavesed saamise ja kadu seadused.

Inimesed, kes rahva ja riigi saatust määravateks võitlusteks rahva teadlikult püüavad teha sõjariistutuks ja võitlusvõimetuks kas või patsifisti nime sealjuures kandes ja militarismi loosungiks võttes, on rahva ja riigi kardetavamaid elemente.

N. Rg.

Soome lipupüha paraad Helsingis.

Lipu tähendus.

Soome lipupüha puhul «Kaitse Kodu!» kirjutanud
Soome saadik Eesfis Arne Vuorimaa.

16. mail pühitses Soome kaitseväge lipupidu. Sõjavägi ja kaitseliit korraldavad mitmel pool riigis pidustusi ühes paraadidega, kus austatakse riigi ja väeosade lippe ja annetakse uusi lippe neile väeosadele, kellele need valmistatud.

Kuna „Kaitse Kodu!“ on mulle lahkesti annud austava võimaluse selle päeva puhul esineda oma veergudel, kasutan suure heameelega seda juhust, esitades mõned sõnad lipu tähenduse kohta.

Lipu tähendus ei olene sugugi lipu dekoratiivsusest, kui see asetatakse majadele lehvima või kui seda kantakse marssides. Ei. Lipul on palju sügavam tähendus, ta esitab mõningaid inimelu kõrgemaid väärtusi, ta on sümbolne. Riigi iseseisvuse tunnusmärgina liidab lipp kogu rahva, sugupõlvade vahetumisest hoolimata kujutab ta rahva edasikestvust ja selles nimelt ongi lipu tähenduse üdi. See ühendab ja koondab tööks tuleviku ja uute sugupõlvade kasuks.

Nagu rahvuslipul on rahvuslik tähendus, on väeosade lipul sama tähendus oma piiratud ringis. Ja võitleva inimkonna sümbolina ongi lipp läbi aastasade vahelduste hoidnud alal oma tähenduse niihästi väeosade kui ka kindlate aadete eest võitlevate rühmade tunnusmärgina.

Sõjaväe lippe peavad rahvad suures aus nagu rahvuslippegi, kuna mõlemad oma aatesisaldavuse poolest on üheväärilised. Ja sõduri esimeste väärtuste hulka on kõigi aegade jooksul kuulunud ustavus lipule, sest lipp on tunnusmärk, mida tuleb viimseni kaitsta, nagu kõiki elu põhiväärtusi maailmas.

Kuna lipu tähendus on nii suur, tuleb õpida austama seda sümbolit väärikalt, et see

Minister A. Vuorimaa.

võrdlematult kerkiks üle üksikute väikeste püüete ja erakondade kitsenduste, sest iga töösiestlane ja -soomlane on valmis andma elu oma kallilt lunastatud vabaduse eest, mida kujutab lipp, ennem kui ta lubab rahval uuesti laskuda alandusse ja vägivaldse orjastaja ikkesse.

1918. aasta detsembrikuu esimesel poolel, kui Eesti pidas oma iseseisvuse kaitseks verist taplust idanaabriga, kõlas üle terve Soome major Kalmu ajalukku jäänud hüüd: „Pojad! Eestit, teie hõimurahvast, ähvardab hädaohi, tulge ühes minuga, et aidata suguvendi vabastada nende kodumaa vaenlastest!“ Selle hüütu peale tulid „pojad“ kui üks mees appi Eesti vendadele ja koos nendega löödi vaenlane taganema kaugele traataedade taha.

Vähesed meist teavad aga, et juba 1343. a. verise jüriöö tapluse ajal Soome abiväed Tallinnas randusid, et aidata suguvendi raputada maha ränku orjaahelaid. Kuigi tookordne Soome abi jäi hiljaks, andis see ometi kindla tunnistuse vennasrahva alatiseks valmisolekuks eestlastele appi tulla. Kuidas tookordne abisaatmine sündis ja missugune oli meie maa tookordne seisukord, sellest annab alljärgnev kirjutis põhjaliku ülevaate.

Kurbloolus meie rahva käekäigus 14. sajandi keskel. ~ Soomest Eestit aldamine üpardus. ~ Soome silla loomise võimalus katkes. ~ Mõtteid, kaalulflusi ja vaatlusi Eestit mineviku kohta*).

„Kaitse Kodu!“ nr. 5 kuulsime suurmurrangust meie rahva ajaloo 13. sajandi alul, mis kujunes meile väga kurblooliseks. Nägime, et ajalooline areng Põhja-Euroopas oli meie rahvale oieti karm ja armutu. Need laialise Soome-Ugri tõu harud, mis aastatuhandete keskes end, nüüd maksva ajaarvamise algusaegadel, muudest eraldades olid asunud maadele Läänemere idaranniku ligidal ja siin Ühis-Soome rahvana sattunud kokkupuutumisesse läänepoolse kultuuriilmaga, mis oli nende arengule suureks tõusuandjaks, jäid selles edukäigus ometi hiljaks ning tõmmati valjusse ajaloo pöördesse enne, kui nad ühes kogus oleksid suutnud kõveneda, nii et oleks saanud vastu võtta läänemaalist kultuuri enda algatusel ja nõnda liituda Euroopa kultuuri- piirkonda, nagu see õnnestus nende sugulistel madjaritel Doonau maal. Selle hilinemise tõttu jäid nad võõraste jalgu ja langesid nagu kahe veskikivi vahele, mis neid alatasa halastamata hõõrusid ja tugevasti pigistasid: idas Slaavi, läänes Germaani võim. O m a j a -

*) 1343. a. kevadisist kurbsünnimusest meie maal leidub „Kaitse Kodu!“ nr. 16 üksikasjalisem kirjeldus ning pärast ki on nendest mitmel pool kõnelnud. Siinkohal võtame vaatlusele need asjad teisest küljest, kirjeldades nende eelarengut, saamiskäiku ja tagajärgi, seejuures kaaludes võimalusi, mis oleksid annud kogu meie maa ajaloo käigule teise kuju.

laie saamise, riiklikule mõjule ja tähtsusele jõudmise juhul libises aastatuhandetel mööda, enne kui oleks saanud „tunnikesta tarvitada“, ja jättis nii Soome soo vaeslapse osasse. Mis see saatuse pööre meile tähendas, mis me seetõttu oleme kaotanud, seda võime õigesti ja täielikult hinnata alles nüüd, kus oleme omandanud selle seisukoha, millele muud Põhja-Euroopa rahvad ja ka meie hõimlased madjarid jõudsid juba tuhande aasta eest.

Ilmaelu käigus, niihästi isikutel kui rahvastel, on harilikult ikka nii, et kui kord õigelt teelt on satunud kõrvale, siis on raske sellele pöörduda tagasi ja minnes edasi satutakse ikka jälle uutele eksiradadele. Seda näitab meie rahva käekäik kirjeldatud suurmurrangu järele. Neid asume siin vaatlema, mis pole küll sugugi armas tegu, kuna meie silmade ees avaneb meie esivanemate kurblooline käekäik teel „täis ohakaid ja orjavitset“. Teistpidi on aga ka õige lauluisa Kreutzwaldi sõna ta lugulaulus „Lembitus“, et „me kannatame parem päevavaeva, kui teadaval, mis nemad kannatand“, need meie ammused eelkäijad, kes kõigist kitsikustest hoolimata oma vaevaga ja verega meile ometi on loonud aluse, millele võisime rajada uue Eesti koja.

Eelmainitud „Kaitse Kodu!“ kirjutises nägime, et Eesti esirahval 13. sajandi paiku oli olemas heagi võimalus kujuneda Riia ja Soome lahe maal mõduand-

vaks võimuks, saada Suur-Eestiks, enda külge liites lõunast Liivi ja Kura, idast Vadja hõimrahvaid*).

Oleksid lood läinud nii, oleks meie ligem käsikäes käimine soomlastega tulnud loomusunnil iseendast. Mõlemad olid ju alles hiljuti kuulunud ühte, suurelt jaolt üheskoos olid nad tulnud praegusesse Eestisse, kust hiljemini osa nendest asus üle lahe Soomesse, Soome- ja Põhjalahe rannamaadele, ning sealte aegapidi kaugemale sisemaadele. Nendest said pärissoomlased ja hämalased, kuna idapoolsed Soome elanikud, karjalased, tulid sinna Ladoga kaudu. Lõunapoolse Soome lahte jäänud hõimuosadest kujunesid ajajooksul erinevades need mitmed Eesti suguharud, kes esinesid meie maa allaheitmise puhul: virulased, harjulased, sakalased, ugalsed jne. Alguses jäi aga vististi ligidaste sugulaste vahel kestma kaunis elav läbikäimine ja see hoidis ka rahvuslikku ühtlust omajagu alles, eriti Soomele lähedasel idapoolsel osal, nüüdse Virumaa kohal, mille mõjul siis Soomes kõiki siinpoolseid suguvendi hakati hütüdma virulasteks.

Kaugelt kõlava kajana sellest ammusest ajast on püsinud alles tänini veel meie rahva mälestistest (nimelt Virumaal) Kalevipoja Soomes käikude jäljed, mistõttu võib küll öelda, et Soome silla ehitamise aate juured ulatuvad juba mainitud ajasse. Otse loomusunnil aimati juba nüüd, kui halb oli see, et meri lahutas endist ühist peret, sest „üle lainetava lahe, üle vahutava vee“, üksteisele külaskäimine oli raske ja vaevaline, eriti endisel ajal, kus meresõiduolud olid viletsad. Loomusunniliselt ärkas siis iha silla järele, mis hõlbustaks katkestatud ühendust. Virulaste teades oli siis otse Kalevipoeg esimene Soome silla ehitaja, mille jälgedena nähakse tänapäevani „Vikkuri looks“ hüütud pikka kividerida nüüdse Kalvimõisa kohal. Selle mõistulooa on rahva aimav luulevõim väga õieti tabanud asja tõelist sisu.

Ning sellest ajast peale jäigi Soome silla mõte rahva hinge püsivalt elama. Pärastpoolsetes rahvalauludes mõeldi selle sõna all nähtavasti küll ainult külmataadi tehtud jääsilda, kuna keegi „mina“ Soome silda mööda sõitvat nõnda, et „sild nõksatab, aluspalgid pauguvad“. Uuem aeg andis aga aatele koguni teissuguse sisu ning nüüd on tulnud tund, mil ammune iha astudes luulevallast välja on saamas teoks ja tõeks.

Kõnesoleval ajal jäi aga Soome laht ikka enam „vangistavaks vaheks“ mõlemapoolsele suguvendadele ja saatis nad üksteisest võõrduma, kummagi haru oma eluteed käima, nii k a h e k s rahvaks kujunema. Saatuslikuks sai seejuures, et nendel ka idapoolt, lahe pära tagant, m a a d kaudu katkestati ühendus. Soome lahe maadele asumisel oli see veel olemas, siis elas lahe idapoolse osa lõunarannal, Narva jõe suust Neevani, pärastine eestlaste ja soomlaste kolmikvend V a d j a rahvas. Kuigi aastatuhandete jooksul ka Vadja keel paljugi teiseks on kujunenud kui see oli varem, võib sellest nüüdki veel näha, et vadjalased seisid nii maadetaaduslikult kui ka keeleliselt eestlaste ja soomlaste vahel, nagu köitva lülina, ikkagi virulastele tunduvalt lähemal kui Ida-Soome karjalastele. Soodsatel asjaoludel oleksid nad võinud liituda eestlastega ja nõnda oleks tulnud võimukas Soome sugu rahvas. Aga selleski asjas oli ajaloo käik meie hõimule kare ja vali.

Sest kõik siin kuuldud kenad kujutlused viskas segi ja ajas nurja kõnesoleval ajal Ilmajärve maadele, nõnda alguslikult põlisele Soome sugu rahvaste alale, ku-

*) „Kaitse Kodu!“ nr. 18 art. „Liivi rahvas“ olev ütlus, et liivlased olnud „tookordne Läänemere Soome sugu tugevaim rahvas“, on ekslik. Pannes tähele Läti Hindreku kroonika teateid on kõigiti selge, et eestlaste käes olev maa-ala Narvajõe Salatsi kohani, oli kaugelt laiem kui liivlaste oma, mis ulatus Riia lahe äärt mööda mererannast sisemaale ainult 50—80 kilom. laiusega. Mõistagi oli samasugune vahekord ka rahva arvus.

junev võimukas riiklik korraldus, mis esiti kandis Skandinaavia-Soome-Slaavi segilaadi, õige pea aga omandas täis-slaavilise kuju ning asus endasse neelama aegapidi peaaegu kõiki ta võimkonda käivaid Soome sugu rahvaid — pärastine venemeline riik. Seetõttu on „Slaavi merre uppunud“ terve rida Soome suguharusid, teised on seisnud tarretuses ligikaudu tuhat aastat, kuid hakkavat nüüd ka aegade muutusel toimuma. Eesti ja Soome rahvad jäid ta võimupiirilt küll seekord välja, aga õige suured osad sattusid siiski ta sülle — Eestis setukesed, Soomes karjalased. Vadja rahvake hukkus aga selle murrangu ajal täielt ja tervelt slaavlaste „hundiaku“ ja „sulatamisahu“. Tõenäoliselt said vadjalased kohe Vene riigi alud ta külge ning ei pääsnud sellest enam lahti, nagu see Eestil õnnestus, vaid jäid püsivalt Slaavi mõju aluseks. Vististi on nemadki küll mõnigi kord oma sidemeid katunud katkestada, kuid sellest pole teada muud kui 1069. a. peetud sõda Polotski ja Novgorodi vürstide vahel, kus vadjalased asusid Novgorodi vastasteks — vabanemise lootuses. Aga ettevõtte lõppes väga õnnetult ja „vadjalasi langes lugematu hulk“, nagu Vene ajaraamat kiitleb. Nähtavalt murdisi see löök Vadja rahva elujõu. Vastupaneku viitsaks võeti ta hoolsale venestusele ja hoiti kõva valve all, mistõttu seegi Soome sugu võsu langes „kadumise lapseks“, nii et temast tänini on püsinud alles ainult vaevased riismed.

Kirjeldatud olude tõttu jäid siis kummalgi pool lahte asuvad Soome sugu hõimud üksteisest l a h k u, ning võõrdusid nõnda ajajooksul ikka enam teineteisest, nii et tuhandeaastane eraldiolek nad kujundas eri-rahvasteks, tekitas nende vahel õige tunduvald lahku-minekud, nii keeleliselt kui muidu, sest kummagi arenemiskäik kujunes mitmeti erilaadiliseks, mis avaldas kummagi olukorra kohta rohkesti mõju. Peajoontes on aga ikkagi mõlemate käekäik ja arenemiskaad olnud ühemooline ja kõrvutikäiv, sest kõik suured murrangud ja käänded mõlema rahva ajaloo tulid mõlemile peaaegu ühel ajal ja samalaadiliselt.

Mõlemad rahvad, kes oma uutele asupaikadele, Läänemere maadele, jõudes õnnelikult eemaldusid idapoolse hävitava võimu piirkonnast, sattusid siin veel vägevama võõra võimu õue alla, kelle kätt pea kibedalt said tunda: germanismi mõjukonda, misjuures sai saatuslikuks, et eestlased, veel enam soomlased, oma riiklikus arenemiskäigus olid hilinenud, nagu sellega tutvusime „K. K.“ nr. 5 olevas kirjutises. Oldi küll juba amariikluse loomise algastmel, aga valmimiseni polnud veel jõutud. Sellest asjaolust järgnes kurb-looline nähe, et Eestis ei osatud Läänest ähvardavat hädaohtu aegsasti tunda ära ja minna tõrjuma, vaid lasti Liivi sugurahvas saada võõraste alla, kes siis peagi ühes nende ja lätlastega asusid eestlasi alla heitma, kuna idast veel venelased ja põhjast daanlased ilmusid jaole. Selles risttules pidi raugema suurimgi vaprus. Ei aidanud enam, et surmasuus Eestis tärkas ühtlusmõte ja katsuti osaltki tegutseda ühiselt. Liig hilja oli see. Eesti vaibus viiekülgse vaenulise pealekäämimise all, kuna pidi nende vastu seisma ü k s i, sest ta ainsalt alles olevalt sugulaselt Soomes ei saadud abi. Seal puudus riiklik koondis üsna ning pealegi pesitses sel ajal juba Soomes võõras võim. Need „seitsesada meest Soomesta“, kes Kalevipoja lugulaulu kirjeldise järele Eestile tulnud appi raudmeeste vastu, on rahvaluule loodud (mülline nähe omakohast küll ka tõendab põlist Eesti-Soome sugulustunnet). Väliselt on Soome ja Eesti võõraste alla heitmise sündmuste käik õieti ühemooline. Mõlemad tõmmati vägivallaga Kesk-Euroopa kultuuri külge, millele küll asja ilustuseks lipu külge seati ristimärk, tegelikult sündis see aga enam võiduaug ja võimu ning saagi ihaldusel. Aga oluliselt kujunes see tegevus kummalgi tunduvalt erilaadiliselt. Soomes asus selle teostajaks rootslus 12. sajandi keskel, nii siis varem kui Eestis, aga lõpetas oma töö hoopis hiljem, alles 13. sajandi lõpul, kestis nii umbes 1½ sajandit. Ees-

Viihne peatükk . . .

tis käisid asjad palju kiiremini. Siin talitati suure ja kange hooga ning saadi nõnda valmis paarikümne aastaga.

Murrangu tagajärjed olid kummalgi rahval osalt küll sarnased (iseseisvuse lõpp ja võõra kultuuri maksmapanek), osalt aga otse vastandlikud, nimelt rahvusliku ühtluse kujunemises. Eelkirjeldatud soomlaste ja eestlaste lahkuminekule järgneval ajajärgul ei olnud neid rahvaid rahvuse tähenduses veel olemas, vaid maksev oli hõnkondade jaotus. Alles aegapidi sündis mitmenimeliste rahvaainete kujunemine üheks rahvaks, kummalgi aga koguni teisel teel. Soome oli selles palju õnnelikum. Seal sündis ühisrahvaks koondumine otse riigivalitsuse kaastundel ja toetusel. Rootsis oli riigivõim algusest peale rajatud vabale talupojaseisusele. Sinna ei ulatunud kunagi kaks Euroopa kultuuripiiri pahemat nähet: rüütlite rusikaõigus ja talurahva pärispõlv. Rootsi kodumaa-line riigikord sai algusest peale maksmata ka Soomes. Sealised elanikud omandasid needsamad õigused ja seadused, mis olid rootslastel, ja harjusid nõnda uue valitsusega peagi. Sest Rootsi valitsus hakkas oma uute alamate juures hoolega kosutama kultuuri ja hoolitsema majanduskorra eest, mille mõjul kõik laialised Soome suguharud end aegapidi tundsid ühe pere liikmetena ja liitusid kokku. Rootsi valitsuse all sai seni lahus olevaist suguharudest ühine elujõuline Soome rahvas, kellel oli võimalus võtta osa ka oma maa avalikust käekäigust. Peagi said Soome mehed piiskopiteks ja riigiametite pidajateks. Nii on mõistetav, et soomlane vaatab ristiusu ja võõra valitsuse toomise peale teise silmaga kui eestlane.

Sest otse vastandlikult kui Soomes kujunes lugu lõunapool Soome lahte*), kus peagi peale rahva riikliku iseolemise kaotust hakkas hävima ka ta senine ühis-

*) Selle kahesuguse „möödupuu“ tarvitamise tagajärjeks oligi, et eestlased, kes vabadusajal seisid soomlas-

kondlik kord ja pärastpoole kadus isikuvabaduski. Jättes kõrvale kõik muud halbused olgu siin tähendatud ainult selle peale, et eestlastel võõraste alla saades kadus käest alles hoogu saanud ühiseks rahvaks koondumise siht. Soomes mõjus Rootsi valitsus rahvuslikult ühendajana, Eestis aga Saksa võim lõhkuvana, killustavana. Meie maale ei signind ka võõrastel ühist riiklikku korraldust, vaid tekkisid erilised valitsuskonnad, mis end üksteisest valjult püüdsid eraldada: Daanile alluv Eestimaa, Tartu- ja Saaremaa piiskopkonnad, võimuna Liivimaa Saksa orduriik. Igaüks neist pidas oma alamaid endale kuuluvaks ja võimalikult võõrutas neid teise valdkonna inimestest suurema. Pärastpoole kujunes killustamine õieti täieliseks, kuna talurahvas oli täitsa köidetud oma maa külge ja nõnda peatselt iga vald elas omaette, ei puutunud muudega kuigi palju kokku. Peenike poliitikatarkus — jaota ja valitse — viidi Eestis läbi viimase peensuseni. Sest nõnda oli võimalik rahvast hoida sõna kuulmisel ja teha tõket kardetavale vastuhakkamisele. (Sellemoeliseks kujunes olukord küll hiljem, esialgselt oli eestlasel ikka omajagu liikumisvabadust.)

Et siis eestlaste omavaheline läbikäiminegi oli õige piiratud, on iseendast mõistetav, et Soome sillast enam ei saanud olla kõnet, vaid nad ikka enam võõrdsid oma Soome vendadest. Kuid täiesti ei katkenud kokkupuutumine veel ka võõra valitsuse alla saades, vaid kestis edasi, vähemalt virulastel nende vastas olevate Soome rannaelanikkudega. Nähtavalt on olnud kõnesoleval ajal kaubaajamine Virumaa ja Ida-Soome vahel õige rohke, mille otsekoheseks tõenduseks on, et ühele Soome sadamakohale anti nimeks Virolahti, nähtavasti põhjusel, et sinna käisid tihti virulased, ning sinna ligikonda, soodsale laevasõidu paigale, Vehkalahele, kujunes koguni mingi aleviku taoline kaubanduskoht, esireas küll Virumaaga kaubavahetuseks. Soome vanem ajaloolane Porthan on vanade asjakirjade uurimisel leidnud hulga tõendusi, et virulased oma Soomes käikudel on saanud osaks sealsetelt võimumeestelt rohkesti lahket vastuvõtmist ja sõbralikku olekut, mida nad muidugi oskasid tarvilisel hinnata, eriti oma kodumaaalaste karmide oludega võrreldes. On ka õieti tõenäoline, et need virulaste Soomes käigid omakohastki andsid tõuget ihale. saada suguvendadega ligemasse ühendusse, omandada säärane seisukord, nagu nähti Soomes ausa ja õiglase valitsuse all, olgugi et see oli võõras. Paljude muude asjadega kokku mõjudes aitas seegi nähe oma poolt kaasa, et 14. sajandi keskel katsuti teostada Soome ja Eesti vahel ligemast koostegevust, mida võib lugeda meie ajal päevakorral oleva Eesti-Soome liidu eelmänguks. Sest esimene Soome sõjaline abi Eestile ilmus juba eestlaste viimase vabadus-sõja puhul, 1343. a. kevadel.

Et see vabadusvõitlus puhkes lahti esireas Põhja-Eestis, on asjaolusid vaadeldes kõigiti loomulik. Siin olid olud mitmet pidi teisemad kui mujal Eestis, mis tegid vabaduse tagasipüüdmise ühelt poolt võimalikumaks, teiselt poolt tarvilisemaks kui muude eestlaste juures, kus ordul alati oli kange sõjavägi käes ning ka piiskopitel laenuliste kõrval omajagu sõjasulaseid. Daani-Eestis oli aga terveks sõjavõimuks sinsete „laenuliste“ (mõisnikkude) mehed. Daani maavalitsejal polnud sõjamehi olemaski, piiskopil ka mitte. Küll olid Eestimaa laenuisandad kanged mõõgamehed ja nende arv ka kaunis suur, aga et nad harilikult maad mõõda laiali oma kodus asusid, oli nendest jagusaamine hoopis hõlpsam kui ordu ja piiskopite võimust. See asjaolu tegi siin vabadusvõitluse võimalikumaks kui mujal. Seda enam, et kogu riiklik olukord Põhja-Eestis seisis kõnesoleval ajal tunduvalt mingi murrangu eel. Daani valitsus meie maal oli kogu ta üle saja aasta kestvuse jooksul õieti ainult nimeline. Tõsiseks võimupidajaks olid saanud kohalikud võimumehed,

test oma arengus tunduvalt ees, hiljem jäid neist palju taha.

mõisnikud, kes end juba aegsasti koondasid kindlaku-
juliseks rüütelkoguks, kes ajas maa asju oma aru jä-
rele, siinsest kuninga asemikust palju küsimata. Et
Daani kuningatel oma Eesti „hertsogiriigist“ polnud
õieti mingit tulu, küll aga kulu ja tüli, taheti sellest
milgi moel auga saada lahti ja määrati see 1331. a.
ühele kuningatütrele kaasavaraks. Aga siinsed võimu-
pidajad ei soovinud seda sugugi, vaid teatasid, et nad
tahavad „ikka olla ustavad kuninga alamaid ja Daani
krooni alt ei iganes taganeda“. Kuningas lubaski siis
armulikult senised pahanused unustada ja nende „maa
õigused“ hoida alles.

Arusaadav, et niisugusel asjaolul Daani-Eestimaa
endale omandamist hakkasid hoolega püüdma lõunast
Liivi ordu, põhjast Rootsi võim. Tegelikult oligi mõni
aeg Harju- ja Virumaa rüütelkond ju orduriigiga liidu-
lises vahekorras ja ligidases läbikäimises. Aga lausa
ordu alamateks ei tahtnud Eestimaa isandad ometi heita,
sellest kartes kahju enda iseseisvusele ja omavolile. Peh-
memat põlve, umbes niisugust, nagu see oli Daani all,
loodeti leida Rootsi valitsuse all ning hakati sellepärast
kauplema. Kuid niipea kui Liivi ordu sellest sobitu-
sest sai aru, asus ta sellele täie rõhuga vastu ja hakkas
oma poolt kauplema Tallinna „kuningliku peamehega“. See
teatas asjast kuningale, kes oma pooltki oli nõus,
1341. a. maikuus tehtigi valmis eelleping, mille järele
Eestimaa hertsogiriik 13.000 marga „puhta hõbeda“ eest
pidi minema ordule. Kuid siis esinesid uuesti Eestimaa
rüütlid kindla töötusega, et nad ikka tahavad olla
Daani valitsuse all. Ei ordu ega ka Rootsi võimu-
mehed arvanud sündsaks võtta appi väevõimu, vaid ar-
vasid kohasemaks oodata paremat aega, mis asja la-
hendaks iseendast. See sündiski, aga koguni teisel ku-
jul, kui arvati, sest eestlane ütles vahele ka harva
oma sõna oma maa saatuse kohta.

Olgugi et eestlased üldiselt kohe võõra valitsuse
alla saamisest suruti täielise alama-osasse, kus neil
maa asjade ajamises polnud mingit osavõttu, ulatusid
ikkagi teated eelkuuldud sündmusist vähehaaval ka
nende kõrvu ning muidugi tundus see neile väga haav-
vav, et isandad oma soovide kohaselt teisisid meie maale
uut valitsejat, seejuures rahvalt mitte midagi küsimata.
Tunti tungivalt tarviliseks niisugust juhust tarvitada
seks, et kaitseta maa huve, milleks tundus siis olevat sood-
us võimalus. Tungivalt tarviliseks tegi selle
aga rahva raske seisukord, mis põhja-Eestis sai tundu-
vaks palju varem kui mujal — põhjustel, mida siin lige-
malt pole mahti harutada. Peapõhjuseks aga oli eelkir-
jeldatud siinse rüütlikogu täieline omavoli, mida mingi
riigivõim ei piiranud.

Oma isandate kange karmuse vastu olid põhja-eest-
lased katsunud otsida abi Liivimaa ordumeistrilt ja
Saksamaa kõrgemeistrilt — muidugi asjata. Daani
kuningale minna kaebama oli maa-isandate kange val-
ve tõttu ühelt poolt võimatu, teiselt poolt teati väga
hästi, et sel pole mingit tulu — kuningal endalgi pol-
nud siin maal midagi öelda. Tuli siis tegutseda oma
käe peal, ühtlasi aga püüda võimalust mööda nõutada
abi ka väljaspoolt, õieti küll tundes ära, et Eesti oma
jõul ükski võõraste väljatõrjumiseks oli nõrk. Kõige li-
gemat ja mõjukamat abi võis oodata üle lahe Soomest,
mida nõutama sinna saadeti saadikud. Muidugi mõista
ei võidud hakata kauplema otsekohe Soome rahvaga,
vaid tuli pöörduda riigi- ja kirikuvõimu poole. Kõ-
neldi Soome piiskopiga Turus ning samuti sealsel ja Vi-
iburi linnaülematega, töötades abi eest tasuks, kui muidu
ei saa, Eestisse võtta vastu Rootsi valitsuse.

See samm oli Eesti liikumise juhtidel tõepoolest
osav ja õige malekäik. Ei võidud ju sugugi teada,
kuidas asjalood arenevad ning kas läheb korda saavu-
tada täielist vabadust vägevate võimude vahel. Kui
aga tuli olla mingi võõra valitsuse all, oli muidugi
Rootsi oma kõige meeldivam, sest selle all seisev Soome
sugu rahvas tundis end olevat rahul ning nõnda oleksid
nad saanud ühendusse soomlastega, kellega eelkuuldud

põhjustel sugulustunne nähtavasti oli elav. Võis loota,
et nõnda katkenud sugulussidemeid jälle saaks sõlmida
kokku.

Tohime küll kindlasti oletada, et sama tunne Soo-
mes leidis vastukaja ning seal eestlaste ühendussoovi
tervitati rõõmuga. Eestiski tuntud Soome helilooja
Heikki Klemetti a. 1919. loodud näidend „Soomlased
Eestit aitama minemas 1343. a.“ on kujuliselt muidugi
luule, aga oluliselt seisab ta kõigiti tõenäolisel alusel.
Soome rahva soe osavõtt suguvendade saatusest aval-
das teadagi mõju ka sealsete võimumeeste peale, nii et
appikute heal meelel võeti vastu ja töötati seda teos-
tada. Arusaadav, et ettevõtte Rootsi ülemustele meel-
dis ka poliitiliselt, sest Rootsi võimu kandmine lahe
taha oleks ta tähtsust märksa tõstnud; pealegi avanes
lootus, et see siis edaspidi nihkub veel kaugemale
lõunasse.

Et Rootsi riik Daaniga sel ajal seisis sõjaolus,
polnud ka vormiliselt mingit takistust sõjaväega Ees-
tisse ilmutamiseks. Niipea kui tarvilised jõud olid koos,
tõttas Turu linnaülem Dan Niglase poeg ja Viiburi
linnaülem Johan Götteson ühes muude isandatega ja
nende väehulkadega laevadele Tallinna alla sõjateele.
Nähtavalt oli Rootsi abivägi kaunis tugev ja oleks
sõjakäigusse palju mõjunud, aga ta jäi hiljaks
ning seega äpardus kogu ettevõtte. Jõudes 18.—19.
mail Tallinna ette nähti mõruda meelega, et siin enam
midagi polnud teha, sest mõni päev varem oli Eesti
malev lõplikult hävitatud ning Tallinnas tegutses juba
tugev ordu võim, keda Rootsi mehed ei usaldanud puu-
tuda. Nad sattusid ise kaunis piinlikku seisukorda
orduvõimu ees. Tõsist põhjust varjates seletasid nad,
et nad tulnud lahendada mõnd kaubanduslikku küsimust
Tallinnaga. Sellega saadi muidugi hõlpsasti valmis;
kuna ordulgi mingit himu polnud vaenu algamiseks,
lubati Rootsi ülemustele mõned väikesed kaubaõigused
ja tehti nendega ajutine vaheerahu, mis pärast muudeti
lõplikuks rahuks. Seepeale pöörasid rootslased ja soom-
lased koju.

Nõnda vajas seekord Soome silla algatuskatse ve-
tevalda. Soome soo kurbloolus sai endale uue li-
sanduse.

Alles pärastine aeg on selgesti näidanud, et sel kor-
ral kogu Eesti maa ja rahva saatuse seisis uuel ja täht-
sal pöördepunktil. Sest oleks siis õnnestunud püü-
e ühendada Soome ja Eesti rahvast ühise valitsuse alla,
oleks mõlema rahva olukord kahtlemata kujunenud teis-
suguseks kui nüüd näeme. On väga tõenäoline, et kui
Rootsi abivägi oleks jõudnud päralt õigel ajal ja eest-
lastega ühiselt astunud orduväe vastu, siis ordumeis-
ter oleks taganenud oma püüdest põhja-Eesti omanda-
miseks. Oli ju ordul siis terve rida teisi vaenlasi, kes
talt nõudsid jõupingutust. Daani kuningaga oleks aga
Rootsi valitsus oma vahekorra lahendanud sama hõlp-
sasti kui seda tegi hiljem ordu — rahamaksimisega.
Mujal Eestis oleks muidugi orduvõim kestnud edasi,
seisis ju ta taga vennasordu Preisimaal, kelle käes oli
käsitada seekordne Euroopa tugevaim sõjavõim. Aga
poolsada aastat hiljem tulnud sündmused oleksid hõlp-
sasti võinud nihutada Rootsi valitsuse kogu Eesti üle,
sest 1397. a. tehtud Kalmari lepingus liitused kõik kolm
põhjamaa riiki, millega sigis tugev sõjaväeline jõud, ja
a. 1410 purustas Poola-Leedu Tannbergi lahingus
Saksa ordu sõjajõu põhjalikult, misjärele ta jäigi põ-
dema ja sada aastat hiljem kustus. Hoopis nõrgem
Liivi ordu poleks suutnud Rootsi riigi laienemist kaua
takistada, kui see juba siin maal oleks olnud. Et aga
ei olnud, võis alata „hea Rootsi aeg“ Eestis alles ordu
kokkuvarisemise järele 16. sajandi teisel poolel — üle
kahesaja aasta pärast kurbloolisi sündmusi Tallinna all.
Need aga olid igatahes annud selleks mõjuva algatuse
ja rajanud raja, ning seegi on omakohaselt suur asi.
Ja teine Soome abi Eestile 1919. a. vabadussõjas
tasus täiesti 1343. a. äparduse.

H. Prants.

Setumaa — muremaa.

Setumaast ja setudest on kuulnud igauks. Tihti loeme ajalehtedest järjekorralistest kake-lustest „gulänjedel“ ja nende mõjul oleme ha-kanud pidama Setumaad mingiks pimeduse-nurgaks. Õige pildi Setumaast ja setudest omab ainult see, kel on olnud püsi ja tahet Setumaa jalgsi matkata läbi.

Esimese muljena paistab Setumaal matka-jale silma venelaadiline joon riietuses, koduses elus, iseloomus ja keeles. See on seletatav sel-lega, et setud on saanud Vene tsaaride rasket kätt tunda rohkem kui eestlased. Venelaste surve alla sattus Setumaa sel ajal, kui ordu-vennad vallutasid muu Eesti- ja Liivimaa. Ka Rootsi kuningate valitsust, millest meie vane-mal põlvel on väga head mälestused, ei saa-nud setud tunda. Seega olid setudele sajangute jooksul võõrad kõik need vaimlised murrangud, mida elasid läbi muud eestlased. Kui eestlased vähegi omandasid Lääne kultuuri mõju ka orja-ajal, ei tulnud setudele idast venelastelt mingit hüvet. Ainult läänepoolne Setumaa sai osa Eesti kultuurist, kuigi seda hilisematel aas-tatel.

Esimene algkool Setumaal kutsuti ellu al-les 1890. aastal, hiljem veel teisi. Õpetajateks koolides olid suuremalt osalt venelased ja see-pärast polnud neist algkoollest suuremat kasu.

Ennem võib tõendada vastupidist, sest koolides aeti tugevat venestamispoliitikat ja selle katsejäneseks oli peamiselt noorsugu, kelles lämbutati ärkav rahvustunne.

Ümberrahvustamisele aitas kaasa suuresti setude lapsik iseloom ja usk ning seepärast pol-nud setude rahvustunnet murda raske. Kõige selle mõjul olid setud Eesti vabariigi algpäevil rohkem venelased kui eestlased, kuid 10 aastat iseseisvust on toonud ka setudes murrangu. On kadumas Venest pealesurutud kombed ja on tärkamas rahvustunne, mille mõjul setu end juba nimetab eestlaseks. Seda murrangut võib tunda keeles, riietuses, iseloomus ja komme-tes.

Mehed sammuvad siin esirinnas, kuna nai-sed veelgi ei taha loobuda oma kirevast riietu-sest. Kohtab ka neid üksikuid, kes truult pea-vad kinni venestamise ajal omandatud komme-tes.

Millega setud võivad uhkustada, see on — rahvaluule. Eesti väärtuslikumad rahvalaulud on pärit Setumaalt ja võib-olla andiski usk lau-lusse setudele püsi panna vastu lõplikule venes-tamisele.

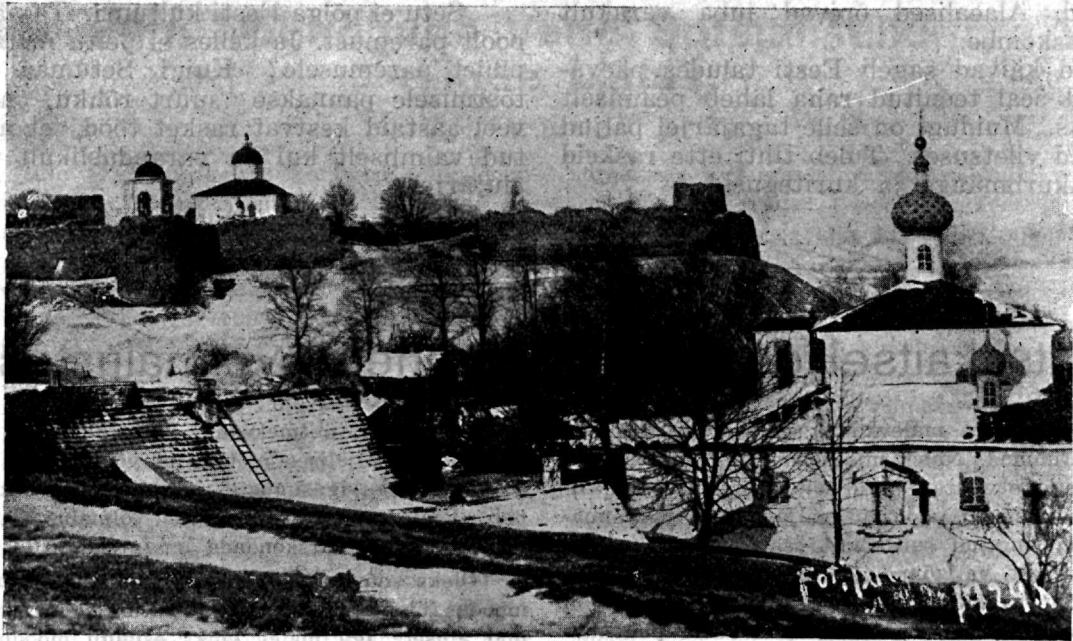
Setude rahvalaulud kannavad vaatlevat ja meeleolulist ilmet. Neis leidub palju romanti-kat, kuid ka ainet raskest orjaajast ning iga-päevasest elust. Paljud laulud on ka liürilised ja tugeva meeleolu kandjad.

Setu rahvalaulude korjamisega tegi oma ajal kõige rohkem tööd dr. J. Hurt. Järgi-mööda ilmusid temalt 3 köidet „Setukeste laule“, neist esimene raamat juba 1904. aastal. Üldiselt on dr. Hurda poolt Setumaalt kogutud üle 45.000 rahvalaulu, 52.000 vanasõna, 40.000

— Petseri klooster. —

Vana Irboska alev. Keskel kindluse varemed, mõlemal pool kirikud.

mõistatust, 60.000 ebausukommet ja ligi 10.000 muinasjuttu. Seega on Setumaa meie rikkamaid rahvaluule salvi ja neid varasid kasutatakse veel praegugi.

Setul on täielikult omapärased eluviisid ja -kombed. Ta käib väga korralikult jumalateenistustel, kuigi ta ei saa aru venekeelsest jutlustamisest. Ehkki setu teeb kaasa kõik kiriklikud kombed, ei unusta ta paganausu jäänuiseid ja austab hoolega pühi ohvripaiku. Peaaegu igas külas leidub ohvrikivi, kust otsitakse abi haiguste ja teiste ohtude vastu. Üks sarnane kivi asub Petseri külje all ja kannab nime „Püha Kitu kivi“. Ka Muksi küla juures, Võru-Petseri piiril, asub üks kuulsamaist ohvrikividest. Viimase kivi ümber kogunevad ümburuskonna inimesed iga jaanilaupäeva õhtul ja kivil süüdatakse põlema küünlad. Armuannina jagavad rikkamad vaestele kivi juures kohupiima. Haiged arstivad end seega, et istuvad kivile või pesevad endid lähedalseisvas ojas. Tervistandval kivil öeldakse olevat Ristija Johannese jalajäljed. Suuresti moes on ka palverändamine, mida massiliselt võetakse ette kuulsasse Petseri kloostri.

Setude rahvapeod kannavad kirmaskite nimetust. Need on setule õieti armsaimaks meelelahutuseks. Pidupaigaks valitakse looduslikult ilus koht, kus ei tohi puududa jõgi või oja. Kirmaskite sisuks on peaaegaliselt laul, tantsud, mitmemõttelised kõnelused ja usulised ennustused. Kõik, mis ajajooksul on pääsnud setude vaimuilma, tuuakse välja rahvapeol.

Säärastel koosviibimistel anti edasi ja levitati eriti rahvalaule.

Setu on kergeusklik, uudishimuline ja impulsiivne ning pole raske tungida tema siseilma. Setu ei pea lugu üksiklase elust ja armastab seltskonda. Seepärast on setu külates majad koos ja harva kohtab üksiklasi.

Kuid setu on ka hooletu ja must. Ta elab ainult ühepäevaliblikana, kel pole hoolt homse päeva eest. Seepärast ei leidu setude seas jõukaid — kokkuhoiu põhimõtte puudus ja pillamine hävitavad jõukaks saamise võimalused ka nendel, kel selleks on eeldusi.

Suvel setu majja astudes leiad seal külastajate jaoks kaetud rikkaliku laua, kuid küllusest ei jätke kauaks ja talvel närib setu leivakoorukest teekõrvalisena. Siis ei ole ka külastajatele midagi pakkuda.

Setu elumajas valitseb talveti eriti suur mustus, kus ürgelanikkude eeskujul elatakse majas koos loomadega. Elumaja kujutab enesest suure venetüübilise ahjuga neljanurkse toakese, sageli puudub viimasel akengi. Viimase aset täidab uks, mis tihti täidab ka korstna aset. Leidub siiski kohti, kus majad on nägusamad ja toad ruumikamad. Sääraseid võib silmata eriti Lääne-Setumaal. Üheski elumajas ei puudu püha pilt nurgas.

Setu on suur alkoholisõber. Sellest peetakse rohkem lugu kui igapäevasest leivast. Viina kõrval juuakse ohtrasti ka liikvat. Uimastavaid jooke tarvitavad koos meestega ka nai-

sed lapsed. Alaealised õpivad juba varakult suitsetamiskombe.

Mehed käivad sageli Eesti taludes päevatööl, kuid seal teenitud raha läheb peamiselt viinaostuks. Muidugi on selle tagajärjel paljud perekonnad viletsuses. Tuleb tihti ette raskeid perekonnakurbmänge ja kuritegusid.

Setu ei põlga Eesti kultuuri. Ta näeb sealt-poolt paremust. Ja kelles ei peitu instinktiivset püüet paremusele? Kuigi Setumaa olukorra tõstmisele pannakse suurt rõhku, nõuab see veel aastaid kestvaid rasket tööd, et aidata setud vaimliselt kui ka varanduslikult paremale elujärjele.

Ratsakaitseliidu üksuste arenemisvõimalustest.

Enam-vähem iga malevkonna juures, üle maa, on loodud ratsarühmad. Nähe, mis iseendast on väga loomulik, vajaline ja tervitatav, kuid pole neil üksustel edasiarenemiseks riivliselt soodsaid väljavaateid ja võimalusi, mis on tingitud suuremalt osalt vastava varustuse puudumisest, väljaõppe nõrkusest ja mitmekesisusest ning lõppeks killunemisest. Ka on kõige suurem puudus sadulatest, missugust küsimust seni puhtmajanduslikkudel põhjustel pole olnud võimalik enam-vähem rahuldavalt lahendada. Kõigis üksustes, kus on loodud ratsarühmad, on nimekirjas rohkem malevlasi kui sadulaid. Sellest võime järeldada, et malevlastest on ratsaüksustesse püüdjad rohkem kui neid suudetakse varustada.

Kõigile on ka arusaadav ratsakaitseliidu distsiplineeritud ja hästi väljaõpetatud üksuste tähtsus, sest oma liikumiskiirusega on ratsavägi sõjalises mõttes rohkem tarviline selleks, et vaenlasele tekitada üllatusi ja ootamatusi, ja, teiseks, kiireks sidemepidamiseks. Suure liikumiskiirusega üksused on seega kodukaitseks mitte ainult vajalised, vaid äärmiselt tarvilised. Näiteks võib (nagu praktiliselt proovitud) eskadroni suuruse üle maakonna koondada umbes nelja tunni jooksul ja — arvestades häire korral liikumiskiirusega 12 klm. tunnis — võib see mõne tunni jooksul pärast koonduse lõppu kas vastavas maakonna- või pealinnas seista kui löögivõimas värske jõud ülemuse käsutuses.

Tänuväärseima töö ratsakaitseliidu organiseerimise alal on teinud Tallinna ja Lääne malevad. Läänemaal näiteks ühendati kõik ratsarühmad üheks kompaktses üksuseks „Lääne üksiku Eskadroni“ nime all. Eskadron jagunedes rühmadesse on organiseeritud nii, et iga rühm asub maa-alaliselt rajoonis, kus ta rühma-pealikuile lühikese aja vältel, häire ja õppuste korral, on alati kättesaadav. Vaesemates ja kaugemates maakonna nurkades pole organiseeritud ratsakaitseliitu, sest vaesemates nurkades on liig väikesed majapidamised (enamasti ühehobusemaad), kust hobust pole soovitatav ja ei saagi tõmmata töö juurest ära.

Praktika on seal näidanud, et see organisatsiooni moodus on õnnestunud ja eluline — seega on hoitud ära

killunemine ja mitmekesine väljaõpe. See samm on tähtis juba sõjalises mõttes ja võidab oma esinemise ja nägususega igasugustel juhtudel, kus eskadron esineb. Peale muu on seega ka võimalus reservratsaväelastel alati värskendada oma teadmisi.

Oleks soovitatav see ratsakaitseliidu organisatsiooni moodus ülemaaliselt võtta tarvitusele enam-vähem samal alusel. Iga malev võiks esialgu moodustada ühe eskadroni suuruse üksuse ja vajaduse korral ka suurema, mis otsejoones alluks maleva pealikule.

Teiseks tuleks ratsaüksusi varustada tarvilisel määral sadulate ja möökadega (kas või sõjaväest väljapraagitud varustusega!).

Kolmandaks tuleks asutada k.-l. peastaabi juure ratsainstruktori koht, kus esijoones korraldatakse malevate ratsaüksuste väljaõpet ühel alusel sõjaväe uue ratsarivi määrustikuga, sest riiviline külg ratsaüksustes on alles kõige nõrgem ja, nagu juba öeldud, pealikul endil on väga erinevad ja nõrgad teadmised ratsaväljaõppest.

Igasugune väärväljaõpe peaks kindlasti kaduma ja ratsakaitseliidule antama kindel organisatsioon, alluvus otsejoones maleva pealikele ja moodus väljaõpe. Selleks korraldatagu ratsaüksuste pealikuile, alates rühmapealikest, erikursusi ja värskendatagu nende teadmisi, mida nad võiksid kasulikult anda edasi oma alluvatele.

Eeloleval suvel on kaitseliidu töökavas nähtud ette erilaagrid ratsameestele. See samm on väga tervitatav, võttes arvesse huvi, mida tunnevad ratsameestel juba ratsaasjanduse kui spordi vastu, eriti veel maal, kus nii-kui-nii peaaegu igal malevlasel on olemas hobune. Muret teeb ainult sadulate puudus.

Enne ettenähtud laagriõppusi oleks malevate pealikul soovitatav viia läbi ratsaüksuste liitmine, luues seega organisatsiooni, mida iga ratsamalevlane kindlasti tervitab. Teiseks tuleks korraldada juba enne laagreid pealikele kursusi ja loenguid ratsaväe taktikast, hobusega ümberkäimisest ja külma relva — mõõga — tarvitamise tähtsusest ratsaväes.

—j—

Osoaviahim Nõukogude Vene Sotsialistlikkude Vabariikide Liidus.

A. Balder.

Osoaviahim ehk „riigikaitse toetamise ning lennu- ja keemiaasjanduse sõprade selts“ on Nõukogude Venes kodanikkude, õigem seltsimeeste, vabatahtlik organisatsioon, mille eesmärgiks on rahva laiemates hulkades sõjanduse vastu huvi äratamine, kodanikkude massile sõjalise kasvatus ja ettevalmistuse andmine. Ta moodustati 1926. a. SSSR punaväe juhatuse algatusel varemalt lahus tegutsenud „riigikaitse toetamise“ (Oso) ja „lennu- ja keemiaasjanduse“ (Aviahim) seltsidest. SSSR riigijuhid on juhtinud rohkem tähelepanu rahva laiemate hulkade sõjalisele kasvatus ja ettevalmistamisele kui teised riigid. Ta riigijuhtide ideoloogia nõuab, et rahvamass oma enamuses oleks valmis toetama oma kaasmõtlejaid teistes riikides ja neid relvastatud jõuga võimule aitama. Seks hävinegu kõik tõesed, rahvustunne, isamaa-armastus, usk ja moraal, millele on tugened kultuur aastatuhandete kestvusel, ja tõusku asemele uus idee — maailma revolutsioon ja kodanliku maailma hävitamine. Seda dek-

lareerivad nad kominterni koosolekuil, seda deklareeritakse Nõukogude Vene paraadidel ja pidustustel, seda kriipsutatakse alla sõjanduse raamatuis. Nõukogude Vene ametlik eeskiri „Ajutine Välimäärustik“, mis määrab ära punaväe kasvatus ja väljaõppe põhilalused, ütleb § 2: „Punavägi, mille ülesandeks on SSSR iseseisvuse ja vabaduse kindlustamine... oma olemasoluga aitab kaasa kogu maailma kurnatava ja töötava massi vabastamiseks.“ Viimase ülesande taolisi kohustusi ei tunne teiste riikide sõjaväed.

Teoreetiliselt on see ideoloogia — maailma revolutsioon ja kurnatava massi vabastamine — ilus, aga tegelikus elus pole tal tähtsust. Seda mõistavad N. Vene riigijuhid ja nad on asunud kaasaja põlve ja järeltuleva generatsiooni kavakindlale ümberkasvatamisele. Selle uue idee sisendamine rahvasse teostatakse koolis, punaväes ja kõigis organisatsioonides.

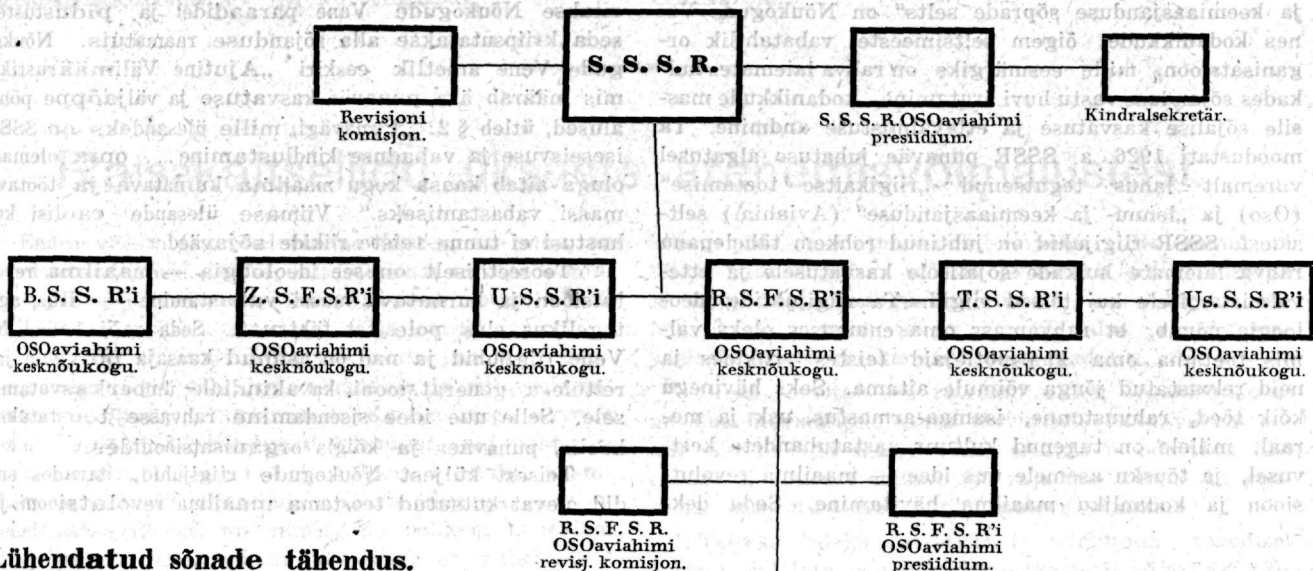
Teisest küljest Nõukogude riigijuhid, tundes endid olevat kutsutud teostama maailma revolutsiooni ja

Venemaa noored püssiõppusel.

S. S. S. R. OSOaviahimi organisatsioon —

S. S. S. R. ja R. S. F. S. R'i OSOaviahimi kesknõukogu pleenum.

Lühendatud sõnade tähendus.

OSOaviahim — Riigikaitse toetamise ning lennu- ja keemiaasjanduse selts.

R. S. F. S. R. — Vene vabariik.

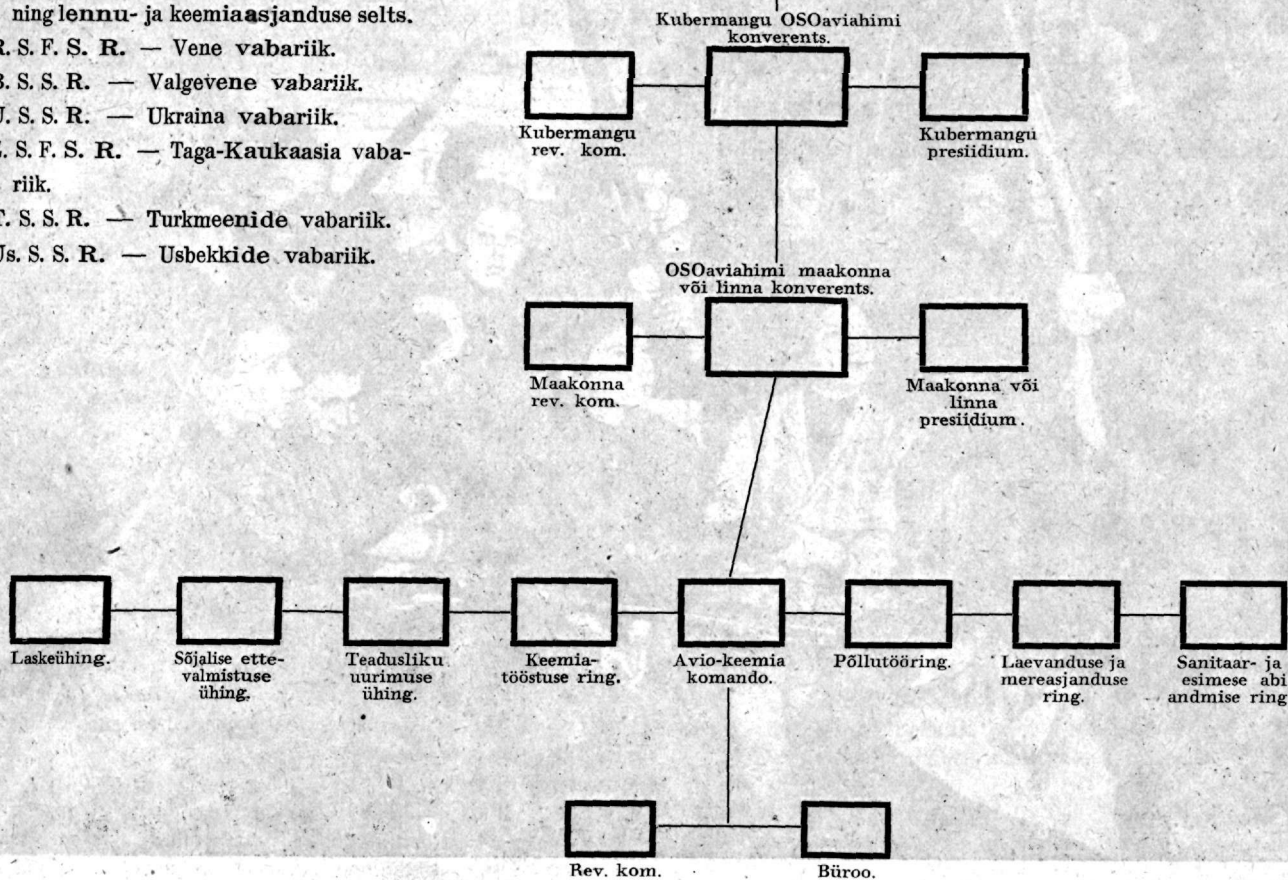
B. S. S. R. — Valgevene vabariik.

U. S. S. R. — Ukraina vabariik.

Z. S. F. S. R. — Taga-Kaukaasia vabariik.

T. S. S. R. — Turkmeenide vabariik.

Us. S. S. R. — Usbekkide vabariik.

Torma kompanii Rääbise piirkonna laskurid oma laskeharjutuste tagajärgi arutamasa. Taga plaanil püsti vanim laskur — 69-aastane malevlane K. Laas.

hävitama kodanlikku riigikorda, teavad, et seks on vajaline võimas ja väljaõpetatud sõjavägi, kes soodsa aja kätte jõudmisel teostaks üllesseatud eesmärgi. Need on motiivid rahvamasside sõjaliseks ettevalmistamiseks N. Venes.

Riigi üldised majanduslikud huvid aga ei võimalda kutsuda N. Venes kõiki võitlusvõimelisi meeskodanikke alalisse kaitsevähke, ilma et riik ei langeks majanduslikult äärmiselt kitsikusse. Seepärast peab N. Vene piirama iga-aastaselt punaväkke kutsutatavat kontingenti ja otsima võimalusi anda kodanikele sõjalist ettevalmistust väljaspool regulaarset sõjaväge. Seesuguste ülesannetega organisatsioonideks on territoriaalne armee ja Osoaviahim.

Iga-aastane kutsealuste meeskodanikkude üldarv on N. Venes 1.200.000 kodanikku. Neist on sõjaväeteenistusse kõlbulikke 65% või 800.000 meest. Punaväe komplekteerimiseks läheb tarvis aastas:

Regulaarset väge	275.000 meest,
Territoriaalset väge	185.000 meest,
Kokku	460.000 meest.

Jäeb üle igal aastal teenistusealisi kodanikke, keda ei kutsuta punaväe regulaarsesse ega territoriaalsesse väkke, 340.000 meest. Osa neist kutsutakse territoriaalse armee vaheldavasse koosseisu, kuna osa saab ettevalmistuse vabatahtlikus organisatsioonis — Osoaviahimis.

Osoaviahimi ülesandeks on:

- 1) kodanikele vabatahtlikul alusel sõjalise ettevalmistuse andmine;
- 2) sõjanduse populariseerimine rahvamassis kõige laiemas masstaabis, viies oma tegevuse kuni küladeni;

3) ainelise abi andmine sõjaametkonnale relvastatud jõudude korraldamise alal;

4) oma liikmete varustamine relvadega, laske- ja gaasikaitse abinõudega ja muu sõjalise varustusega;

5) koos punaväega gaasikaitse teostamine;

6) praktilises majanduslikus elus (põllumajanduses ja tööstuses) eeskujude ja õpetuse andmine toodangu viljakuse tõstmiseks;

7) teaduslike uurimuste teostamine uute võitlusabinõude leidmiseks.

Osoaviahimi organisatsioon on ülemaaline.

Organisatsiooni algüksusteks on Osoaviahimi rakukesed (jačeiki), ringid, ühingud ja klubid (laske-, taktika ja laskeasjanduse väljaõppe, avio-keemia-, keemiatööstuse, teadusliku uurimise, põllutöö-, laevanduse ja mereasjanduse, sanitaar- jne. ühingud). Iga rakukese tegevust juhivad valitud büroo (Osoaviahimi organisatsioon, v. skeem). Osoaviahimi ühingute ja klubide delegaadid moodustavad maakonna-, linna-konverentsi, mille täidesaatvaks asutiseks on valitud presiidium. Kõrgemaks instantsiks on kubermangu (oblasti) Osoaviahimi konverents, kes valib oma täidesaatva organi — presiidiumi. Kubermangu või oblasti, tihti ka maakonna, presiidiumi juures on tegevusalade sektsioonid ja mitmesugused komisjonid, kes oma erialadel juhivad seltside ja klubide tegevust. Igas Nõukogude Liidu vabariigis on kubermangu presiidiumi delegaatidest koosnev kesknõukogu ja selle poolt valitud presiidium. Kõige kõrgemaks instantsiks on SSSR ja RSFRS Vene vabariigi kesknõukogu pleenum, kes valib SSSR Osoaviahimi presiidiumi ja revisjoni-komisjoni. Osoaviahimi üleriiklikuks tegelikuks juhiks on kindral-sekretär.

Vähemates administratiivsetes jaotustes ei ole Osoviahimi organisatsioon ühesugune. Paljudes valdades on mitu ringi ja nad moodustavad omaette koondise, nagu maakondki.

Ringide (seksioonide) arv ja liik ei ole valdades ja maakondades kindel ja ühesuurune. Siin on jäetud suur vabadus valida oma huvikohane ala.

Seltsi liikmeks võetakse kodanikke nagu ikka N. Venes poliitilise meelsuse järele. Liikme aastamaks on 60 sendist 2 kr. 40 sendini. Punaväelaste, töötatöoliste ja invaliidide aastamaks on 20 senti.

Osoviahimi liikmete üldarv on 2,5 miljonit mees-kodanikku, 1,9% rahva arvust, ja 500.000 naiskodanikku. Liikmetest on koondunud ühinguise, seksioonidesse ja rakukestesse 500.000, kes aktiivselt seltsi tegevusest võtavad osa.

Oma ülesannete täitmiseks ja ideede propageerimiseks korraldab Osoviahim sõjaväelisi õppusi, võistlusi, referaate, toetab punaväge aineliselt, muretseb oma liikmeile relvi, laskemoona ja sõjalist varustust, korraldab rahalisi korjandusi, loteriisid, propagandanädalaid ja -päevi (Osoviahimi nädal — nedelja obo-roñ), propaganda-lende ja -matku, asutab lennuvälju, lasketiire. Põllutöö ratsionaliseerimiseks asutab katsepõlde, korraldab külvi- ja lõikusenädalaid. Laialdase propaganda ja Nõukogude valitsuse toetuse tõttu on Osoviahimi tegevuses edu. Oso ja aviahimi lahus tegevuse ajal ja viimase kahe aasta jooksul on nad punaväele annud 250 lennukit, 20 miljonit kuldrubla raha, tanke ja muud relvastust. 1927. a. jooksul kasvas liikmete arv 2 miljonilt 3 miljonini.

N. Vene kirjanduses puudub ülevaatlik pilt, mis-suguseid tagajärgi on Osoviahim saavutanud oma tegevusega. Tegevuse ülevaateid leidub üksikute vaba-

riikide ja kubermangude kohta. Nii oli Ukraina vabariigis möödunud aastal Osoviahimi 720.000 liiget. Mitmesuguseid ühinguise ja rakukesti oli 8.360. Neis oli 170 avio-keemiakomandot 11.200 liikmega. On ehitatud 36 gaasikindlat ruumi, 35 gaasikambrit ja muretsetud 3000 gaasitorbikut. Laske- ja taktikalise ettevalmistuse ühinguise oli 3162, 14.000 liikmega. On ehitatud 690 laskerada ja muretsetud 1.430 spordipüssi *).

N. Vene laiemad rahvahulgad ja küla on ikkagi loind Osoviahimi tegevuse vastu ja see ei edenē küllalt nii kiires tempos nagu Nõukogude riigijuhid seda soovivad. Osoviahimi rakukesed asuvad kõigest 5,5% külade arvust. Iga 23 küla peale tuleb 1 rakuke või ühing. Liikmete üldarvust võtab osa ainult 1/6 seltsi aktiivsest tegevusest. Osoviahimi algüksuste, ühingute ja mitmekesiste ringide tegevus lonkab, on suur puudus asjatundjatest aktiivsetest tegelastest, kes viiksid ellu ilusad resolutsioonid ja kavatsused. Taktikaline väljaõpe, laskeosavuse ja gaasikaitse tegevuse arendamine pidurdub. Organisatsiooni üksustes tuleb ette kuritarvitusi ja raiskamisi. Ühiskonna distsipliin on seltsis nõrk**). Nende puuduste kõrvaldamise on võtnud Osoviahim oma lähemasse töökavasse.

Osoviahimi tegevus N. Venes on esimeses arendamise järgus. Ta ei ole veel suutnud tõmmata laiemaid rahvahulki oma aktiivsesse tegevusse. Tegevuse arendes kujuneb Osoviahimi organisatsioon võimsaks teguriks ja abijõuks punaväele rahvamassi ettevalmistamisel SSSR riigijuhtide ideede teostamiseks.

*) „Aviatsia i hiimija“ nr. 2, 1928. a., lhk. 27.

***) Rõkovi, Vorožiilovi ja Unšlichti kõned SSSR Osoviahimi pleenumil 2.—5 IV 1928. a. „Aviatsia i hiimija“ nr. 5 1928. a., lhk. 4—8.

Otepää naiskodukaitse kolmepäevalsest sanitaarkursusest osavõtjad dr. Sumbergi juhatusel.

Päike vajus juba Tõrje talu toa taha ja taretoas valitses pühapäevaõhtune rahu, kui äkki vajus uksest sisse Lõristi Leenu. Ja kui juba Leenu on liikumas, siis rahvas saab kuulda uudist: Lõristi Leenu näeb ja kuuleb kõik.

Ta viskas kepitogimuse nurka, istus hingeldades toolile ja pahvatas:

„Raudtee sihiajajad tulevad!“ Tõrje peremees oli parajasti sängis siruli ja popsis piipu. Nüüd kargas ta krapsti jalule ja küsitles Leenut: „Raudtee sihiajajad? Kus nad on?“

„Tulevad otsekohe maanteed mööda ja jõuavad varsti siia. Kaks lihvitud linnameest, suured mõõdud ja loodlauad kaenlas. Ei mul ole nüüd aega ühti, head õhtut, pererahvas!“

Seda öelnud, ruttas Leenu uksest välja, et uudist anda edasi kogu külale.

Tõrje peremees kappis mööda tuba, pahanduspilv näol.

„Siis nad, saadanad, hakkavad minu põldu poolitama ja minu karjamaad killustama!“ siunas ta. Perepoeg Peeter passis peegli ees uut kaitseliidu mütsi pähe ja vaidles isale vastu.

„Kuhu ehitatakse uus raudtee, sinna tärkab ka uus elu. Mis sa ilmaaegu kurdad, isa. Maa asemele, mis läheb raudteeliini alla, annab kroonu uue.“

Sulane Sass arvas ka oma poolt, et raudtee on elusoon.

Peremees pistis pragama: „Kui sulle sõidab linnast sulipoisse ja hobusevargaid kaela, vaat' siis sulle elusoon. Kui üks põlluriba jääb siia-, teine sinnapoole teed, vaat' sulle elu ja õnnistus.“

„Mis sa, Kusta, seepärast siis nii kärgid,“ noomis perenaine. „Kui see kroonu käsk ja korraldus kord juba on nihuke, ega siis seda keegi saa muuta.“

Vahepeal oli peretütar Paula vaadanud aknast välja ja kuulutas: „Juba tulevad! Ja siirduvad meie õue...“

„Oh sa heldene aeg, mul vana seelik seljas ja pole sukkigi jalas,“ hädaldas teenija-tüdruk Miina. Mõlemad jooksid kambri endid ehtima.

Vana Kustas õpetas neid ukse vahelt: „Tõsi jah, tüdrukud, tehke tukad siledaks ja ajage uuemad üribid ümber: nende meestega peab oskama läbi saada. Ja sina, Viitu,“ pöördus ta perenaisele, „pane patta paremat, lõika liha pannile. Sihiajajad saagu süüa nagu oleks pulmapidu!“

Juba koputati uksele ja kaks linnameest astusid tuppa. Üks oli pikk kui udi, teine madal nagu muna.

„Mina olen ehitusinsener Ludvig Lall ja siin mu abiline Tiido Trall,“ tutvustas pikk mees ja lisandas lauset: „Me hakkame siin uue raudtee sihti ajama, kui saaksime teie majas korteri, oleksime väga tänulikud.“

Perenaine pakkus külalistele tooli, peremees võttis nendelt maamöödu abinõud ja asetaski ettevaatlikult seinä ääre pingile, ise rääkis:

„Ah siis sihiajamine läheb lahti? Miks meil ei saa korterit. Meil teine tagakamber parajasti tühi: ootame linnast vanemat tütart suvitama. Ei tea, kas see raudteesiht peaks juba olema märgitud?“

Lall harutas lahti suure paberirulli. „Muidugi on ta märgitud. Teedeministeeriumis tehakse kaart valmis, ega enne uut raudteed hakata ehitama. Vaatame kohe järele. Hm! Jah, vaadake: siht tuleb Tagasalu mäe juurest, lõikab teie talu heinamaa servast läbi, riivab siis teie naabri — Poti Pritsu — põldu ja suundub uuesti teie põllult Mustivere mõisa maale.“

Kustase kulg tõmbus kortsu, aga ta sundis end naerule ja ütles aegamisi: „Siis saab paari aasta pärast raudruuna näha otsekohe oma õue all.“

Räägiti uuest raudteest üht ja teist. Perenaine pani pliidualuse lõõmama nagu lubjaahju. Pannil pragises soolatud sealih, pajas keesid kartulid. Sulane

sai käsu käänata paaril kanal peab otsast, sest pärast pidi lauale tulema praad.

Kambrist ilmusid tuppa Paula ja Miina, mõlemad üles muktud nagu oleks ees kihluselemine. Paula sai hästi juttu Lalliga, Miina jälle löi kohe mesti Tralliga.

Lausa löbu läks lahti, kui perenaine tõi toidu lauale ja Kustas kolistas kapi kallal, kuni leidis paar pudelit kodumaa karakat.

„On see Lall aga libe ja jutukas mees! Peretütar aina kõdiseb naerda ta kõrval. Trall teeb toredaid linnalaulu trallinguid, Miina muheleb ja on väga õnnelik, et selline uhke linnamees pühendab vaesele teenijatüdrukule nii suurt tähelepanu.

Sulane Sass istus nagu sütel. Tal oli olnud lootusi peretütre südame võitmiseks, nüüd lööb linnamees Lall kõik kaunid kavatsused ja ilusad unistused segi.

Perepoeg Peeter oli samuti pahane. Miinake oli ju ta väljavalitu juba ammugi, nüüd tuleb aga äkki keegi Trall ja tükib tüdrukule ligi.

Noormehed nohisesid viha pärast ja pidasid plaani, kuidas asja teha heaks.

Kui kõhud täis ja pead soojad, tõi Trall kompsust nähtavale grammofoni. Pani pilli ürgama.

„Kas tohin teid paluda tantsule, neiu Paula?“ ütles Lall. Paula piiksus naerda ja punnis vastu: „Mina ei oska ju neid moodsaid tantsu.“ ütles ta. Lall aga vastu: „Küllap mina õpetan.“ Hetk hiljem oligi juba Paula pika mehe käte vahel ja nii kõvasti, et selg vajus nõkku. Trall tiris Miina põrandale.

„Küll on ikka mul hampelmanid väljas!“ kirus Peeter. „Valaks meeleldi vastu vahtimist!“ urises Sass.

Teise loo ajal viis Peeter Paula tantsima. Paula aga juba esimeste sammude ajal pirisema: „Kooberdad nagu karu mu jalgade peal, vaat' kuidas härra Lall tantsib!“

Sass sai ka oma kullakese võõra mehe käest enda lähemale ja katsus tantsida, Miinal aga nagu mossis peas: „Ei sinust, hullust, tule tantsumeest: trügid nagu tööhobune, vaat' härra Trall, kus hõljub kergelt nagu õhk.“

Sassi süda sai täis. Võttis mütsi ja uksest välja. Temale järgnes Peeter, kes ütles: „Lähme alevisse kaitseliidu peole. Las' nad olla õnnelikud oma linnauntsakatega.“

Tegidki minekut.

Pärast seda pistis hetkeks Lõristi Leenu nina ukse vahelt sisse. Ta kadus aga kohe ja laskis külas kisa kuuldavale:

„Ei Tõrjel pole enam muud kui üks igavene larp lahti: Suur kramavurr ürgab ja insenerid hüppavad põrandal nagu hullud.“

Sellest aitas. Varsti saabus Tõrje tallu lugematul arvul külalisi. Noori ja vanu. Vana Kustas käis mitu korda kapi kallal pudeleid kõlistamas. Kui on pidu, siis olgu! Sihiajajad vaja panna häälede. Eks Poti Prits pahvataski välja, et kas linnahärrad ei saaks seda asja nii rihtida, et uus raudtee teeks pisukese käänu siit külast mööda.

„Ei, kus sa sellega,“ ütles Lall, „ega raudtee ole vinta-vänta kõver, ta sirge nagu nõör.“

Trall tõendas takka:

„Jah, ei siin ole muuta midagi. Aga üks paar pisikest võnku võiks liiniajamisel teha, kui teisiti ei saa.“

Seda öelnud, pilgutas Trall kavalalt silma. Poti Prits sai aru, kus kivi all on vähk. Koju minnes sai õues insenerihärraga jutule.

„Et kuulge, insenerihärra, mul pisike popsikoht, mis sellest saab raudteega poolitada, kas see siht ei võiks suunduda mõni meeter siia poole? Tõrje Kustasel seda maad maailmatu plarakas käes, ega temal see tähenda midagi, kas mingi läbi raudtee või mõni muu kroonu asi. Kuidas on, insenerihärra, hehee?“

Trall kratsis kõrvatagust. „Ma võiks ju teile sõbramehe poolest tulla vastu, aga asi maksab hea hulga raha: Kaart vaja muuta, mehi ministeeriumis vaja määrada.“

„Kui suured need kulud siis õieti peaksid olema?“ küsis Prits ja Trall vastas:

„Paarsada krooni läheb ära karnihti.“

„See on palju, insenerihärra. Kust ma võtan nii palju raha? Leppige viiekümne krooniga.“

„Noh, olgu pealegi. Ega minagi taha olla inimese nõõrija,“ ütles Prits ja pistis viis krabisevat kümnekroonilist tasku.

Simmanni lõppedes tekkis samalaadiline kauplemine Lalli ja Kustase vahel. Kustas andis ääri-veeri mööda mõista, et raudtee siht võiks suunduda otsekohe läbi Poti Pritsu põllu Pikametsa männiku peale välja.

Lall küsis kakssada krooni sihi muutmiseks ühenduses olevate kulude katteks. Leppis pärast saja viiekümne krooniga, sest nii tublit meest kui Tõrje peremees pole Lall näinud enne ja nii ilusat neidu kui on Tõrje talu tütar pole insener ka seni kohanud kuski.

Linnasaksad pandi magama tahakambri. Perenaine soovis neile head ööd ja naljatas näpuga ähvardades: „Ärge aga eksige uksega! Meie Miina ei mõista nalja öökiilalistega ja Paula pistab kohe kisama, kui kahtlast kobinat või häält on kuulda.“

Siis läksid peremees-perenaine puhkama. Kustas kõhistas naeru ja rääkis: „Raudruun ratsutab Tõrje talust mööda, hahaa. Ja-jah, asjad on joones, raha paneb kõik rattad käima.“

„Ega see raha igakord üksi aita,“ arvas perenaine. „kas sa pole pannud tähele, Kustas, kuidas see Lall meie Paula järele keelt nilpsab?“

„Küllap ma tean.“

„Noh, mis sa siis ütled selle kohta? Paula on alati rääkinud koolitatud mehest, ega siin pole põhjust seista vastu. Niiviisi saab ka Sass asjast aru, et sulasemehel ei maksa peretütart hakata võrgutama.“

Kustas oli naisega ühel arvamisel ja mõlemad unisid.

Tagakambri aga polnud magamisest juttugi. Lall uuris vaheukse lukku ja näitas, et selline vanamoodi lukulõks pole ukse hoidja. Ta pistis kõvera raudeseme lukku, rõgistas natuke ja avas ukse.

Ei Paula pistnud karjuma midagi ja Miina mõis-
tis nalja enam kui ülearu.

*

Peeter ja Sass katsusid olla lõbusad kaitseliidu
peol. Mõtted viibisid aga ikka kodus ja südamed ki-
pitasid.

Juhtumisi kuulsid nad peol viibiva ringkonna-
valitseja juttu malevkonna pealikuga. Ringkonna-
valitseja tõendas, et valitsuse otsusega jääb uue raud-
tee ehitamine tänavu ära.

„Aga lubage,“ ütles Peeter erutatult, „te ütlete,
et raudtee-ehitust ei tule, sihiajajad on aga juba siin?“

„Mingit sihiajamist ei ole ega tule,“ rõhutas ring-
konnavalitseja. „Kui mõni sellesarnane asjamees
peaks olema liikumas, siis on kindlasti tegu kelmiga.“

Nüüd polnud poistel enam aega. Ruttasid kodu-
teele ja jõudsid Tõrjele koidupuna levides.

„Kus on need kaks linna-antsakat?“ küsis Peeter
vanemaid äratades.

„Kust!“ tegi Kustas. „Kõik on korras: raudtee-
siht läheb meilt mööda viuhki! Ärge pahandage inse-
nerihärrasid!“

„Siin pole insenere ega härrasid, vaid kaks kelmi,“
pragas Peeter ja lisas: „Ringkonnavalitseja ütles, et
raudteesihi ajamist üldse ei tule.“

Nüüd krapsas Kustas jalule.

„Sihiajamist ei tule?“ Kas nad tõesti... Oi, mis
ma siis peale hakkam... Minu ilusad rahad... Minu
sadaviiskümmend krooni...“

„Sa maksid neile raha!“ küsitles Peeter ärrit-
tatult ja saades isalt jaatava vastuse tormas taha-
kambri, isa, ema ja Sass järgnesid.

„Voodid on nii, nagu need olid üles tehtud. Aga
vaheuks on lahti... Seda võis neist, nurjatuist, ar-
vata...“ Peeter äratas öde. See magas nii raskesti,
et kulus enne hulk aega, kui avas silmad. Miina ära-
tamisega oli samuti häda.

Paula silmad vajusid uuesti kinni. Ta kohmas
padja kaenla ja sonis uniselt: „Oh, sa mu pisike
Lall!“

„Lall, Lall!“ kähistas nüüd vana Kustas, „kus see
Lall sul on? Ta on ära auranud.“

Nüüd virgusid tüdrukud. „Paula, kus on su kuld-
uur ja -käevõru?“ küsis Peeter, kui ei näinud neid
esemeid harilikul kohal. Need olid kadunud.

„Kas te siis ei kuulnud, kui nad ukse muukisid
lahki?“ küsitles perenaine.

Paula punastas ja ütles häbelikult: „Kuulsime
küll.“

„Ja lasksid kõik ära varastada? Miina, kas sul
on ka midagi kadunud?“

Miina värises teki sees. Keegi ei saanud aru, kas
ta nuttis või naeris.

„Eks sa siis vaata järele ja vasta!“ kähvatas Kus-
tas. Peeter ütles pehmelts: „Miinake, kas sult ka mi-
dagi varastati?“

Nüüd kõlas vaikne vastus: „Jah, küllap varas-
tati mult mõndki...“

Perenaine lõi kaks kätt kokku. „Meid kõiki on
petetud. Meid on röövitud paljaks... Sinu süü kõik,
vanamees! Sina nende kelmade ees kõigepealt hakka-
sid lõmmitama!“

„Üksteise süüdistamine ei aita enam midagi,“
konstateeris Peeter ja pöördus Sassile: „Nüüd näi-
tame, et oleme esimesed ratsutajad kaitseliidu ratsa-
salgas. Me peame poisid enne tabama kui nad jõua-
vad raudteejaama.“

Silmapiilk olid hobused sadulas ja petiste taga-
ajamine algas.

Poisid kihutasid üle põllukraavide, läbistasid
Salutaguse männiku ja katsusid metsateede kaudu
pääseda enne hommikuse rongi ärasõitu raudteejaama.

Jaamahoonete lähenedes nägid nad, kuidas üks
pikk ja teine madal mees jooksid jaama sihis. Rong
seisis juba jaama ees sõiduvälmis.

Nad on meist jõudnud ette,“ siunas Sass. Peeter
aga julgustas: „Pole viga, me tabame nad ikkagi
enne rongi minekut.“

Mõni sada sammu kihutati nii suure hooga, et
kelmid ei jõudnud õieti ümber vaadatagi, enne kui
kuulsid hobuse kabja plaginat endi seljataga.

„Ah-hoi, insenerihärrad,“ pörutas Peeter, „andke
raha siia!“

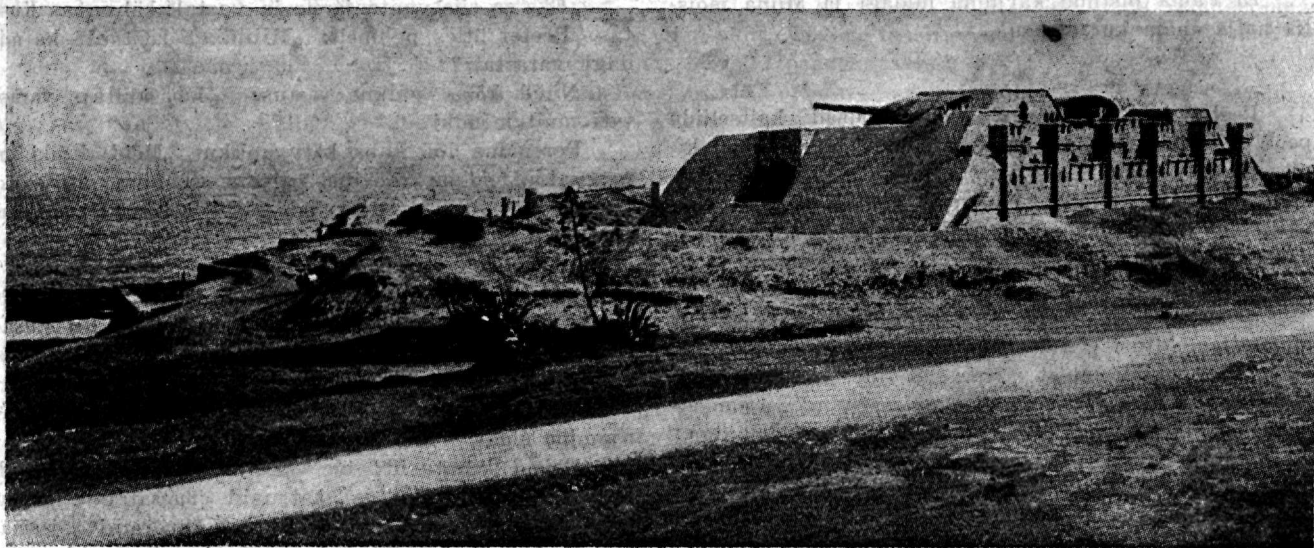
Ta hüppas sadulast otsekohe Lallile kaela, kuna
Sass võttis Tralli käsile. Raudteepolitsei konstaabel
tuli vaatama, milles seisab asi.

Mõne minutiga oli asi selge ja petised üle kuula-
tud. Kelmade juurest leiti palju rohkem raha kui olid
nad saanud Tõrje Kustaselt ja Poti Pritsult. Nähta-
vasti olid nad ka mujal ajanud „raudteesiht“.

Poisid pöördusid koju tagasi. Teel olles rääkis
Peeter: „Sellised äpardused leiavad kergesti aset siis,
kui ollakse uuenduste vastu ja usaldatakse iga tund-
matut isikut, kel on libe keel suus. Ma oleksin pida-
nud isale põhjalikumalt selgitama raudtee tähtsust
rahva majandusliku ja kultuurilise elu seisukohalt.“

Kaitseliitlase kohus ei ole mitte ükski oma kodu
kaitsmine, vaid ta peab ka oma kodu ja kodurahvast
kasvatama.“

Kodus oli isa ja ema rõõm suur, kui kuulsid kel-
made tabamisest. Paula ja Miina aga hoidusid poiste
eest esialgu kõrvale. Eriti lõi neidude meeoleolu alla
see teadmine, et nende lühiajalised linnakavalerid pol-
nud kellegi insenerid, vaid ammu tagaotsitud kelmid.
Ja neid eelistasid nad noormeestele, keda tundsid juba
nii kaua.

Piiri kaitseks kõrbe ehitatud soomusfort.

Kaitseliidu osa rannakaitses.

K. Anton, kapten-majoor.

Meie maad piirab põhja- ja läänepoolt mererand, idast — Peipsi. Nende randade kaitseks on mere- ja Peipsi laevastikud, on piirivalve ja nende tugevaks seljataguseks kogu kaitsevägi.

Kaitseliitlaste-rannaelanikkude koosseisu kuuluvad suuremalt jaolt nii kalurid kui ka mere- ja laevamehed, kes on sündinud vee ääres või koguni teeninud mere- või maaväes, seega juba on enam-vähem tuttavad nõuetega, mis vastavad elementaarsetele mõistetele rannavalve- ja kaitseteenistuses. Mõiste sõjast on viimasel aastakümnel tunduvalt laienenud: tuleviku sõda peab mitte ainult reloastatud jõud, vaid kogu rahvas; kaitsevägi on ainult oma rahva avangardiks. Olles asja- ja ajakohaselt organiseeritud, võib kaitseliidu osa ja abi üldises rannakaitses olla ülitähtis ja mitmekesine, tihedas kontaktis ja koostöös mereväega. Alljärgnevad selektused olgu näpunäiteks, mis viisil ja missugustes mereväe teenistusharudes võiks kaitseliidu osa meie rannakaitses omada suurima tähtsuse.

Sõjalised operatsioonid, iseäranis mereväes, baaseruvad täpsel luureteenistusel, ilma selleta tuleb tegutseda pimesi. Sõna luure tõeline tähendus on — teadete korjamine vaenlase jõudude ja nende liikumise kohta vaatlejate abil, kes kaugel oma peajõududest, väljaspool nende signaalide nägevusest, s. t. ei ole nendega otsekoheses ja kiires ühenduses. Luure väljendusviis on teadete üleandmise abinõudest, mis on käepärast, nagu: raadio, telefon, lennukid, helgiheitjad, purjede vahetamine päeval jne. Teostades luuret on tarvis sel või teisel viisil läheneda vaenlase jõududele, millede üle teated tarvilikud. Vaenlase jõude hoolsasti vaadeldes, proovides kindlaks teha nende koosseisu ja jõudes selgusele selle kohta, tarvis saabuda punkti, kust oleks võimalik saada ühendus pealikuga või salgaga, kes ootab teateid. Hea teade, mis tulnud kohale liig hilja, et teda kasutada, samuti nagu parajal ajal saadud kahtlane teade on ühevõrdsest kasulikud. Peab märkima, et luureoperatsiooni edu on suurel viisil inimese omadustest: võimest määrata kindlaks, mida nimelt tuleb vaadelda, oskusest eraldada peaaegu kõrvalasjast, mõtteosavusest selgitada vaenlase järgnevat liikumist ja võimest selgesti anda üle saadud teated. Lähedat tarvis ka teised omadused — külmaverelsus ja julgus. Pole vist tarvis tõendusi selleks, et need omadused ei olene mehaanika leiutustest, kui geniaalsed viimased ka poleks; parim pikksilm, mida üldse võiks ehitada, ei tee tobedat inimest selgelt nägijaks, tuuseldajat külmavereliseks ega arga mehiseks; ei tee seda ka raa-

diotelegraaf, kui tugev see ka poleks. Sel riigil, kelle luureteenistus on kohaselt organiseeritud, pole kartust vaenlasega põrgata kokku ootamatult. Mida rohkem meil abinõusid luureteenistuseks, seda kindlamal alusel seisab ka rannavalve. Olgugi et meie laevastik ja mereväe side on alaliselt valvel igasuguste vee- teede üle, tooksid kahtlemata sõjaajal suurimat kasu ja abi sel alal just rannaelanikud-kaitseliitlased, kel siis mõnigi mereomadustega laev või mootorpaat käepärast ja meeskond vapraid mehi peal. Oluliselt jääb luure samaks, mis ta olnud ennem, ehk küll suuremad leitudused ta piire laiendavad; külmaverelsus, vaatluse täpsus ja ettekande selgus on aga sama tarvilised kui enne. Laevad või paadid, mis määratud luureteenistusele, peavad olema võimelised hoiduma meres igasugustel ilmadel, ajades läbi vähese kütteenainega, ja niisugused on just paljud meie kalameeste laevad-paadid. Isikud nende paatide peal peavad ühendama raudse tervise, targa pea, kartmatuse ja väljapidavuse. Tules kokkupuutumuse vaenlasega peavad nad kogu oma jõu rakendama selleks, et mitte kaotada seda sidet. Teisest küljest, kui nad vaenlase poolt on tehtud avalikuks ja kui niisugune side millegipärast ei ole kohane oma jõududele, peavad nad kasutama ära kõik sõjakavalused, et katkestada see side. Ülaltähendatud nõudmistest kogusummast on selge, kui väärtuslik ja kõdistav on luureteenistus ja kui kasulik võib olla kaitseliit luureteenistuses, sest just kaitseliitlane-rannaelanik — kalamees, merimees, laevamees — omab neid tarvilisi omadusi.

Edaspidine tähtis osa võib olla kaitseliidul iga-
suguste dessant-operatsioonide juures. Sõda on organiseeritud vägivald. Ta põhjeneb printsii-
bil: hävitada vaenlane lühima aja jooksul väikseimate
kaotustega. Printsip olla tugev otsustaval momendil
otsustavas punktis ei kao akadeemiliselt retseptilehelt.
Et kõike seda võida täita, on tarvis otsustada pare-
mini kui vaenlane, kus ja kuidas lüüa, ning lüüa ru-
tem ja tugevamini kui tema. Kõik see sunnib kiire-
male jõudude koondamisele. Niisugune on iga stra-
teegia süntees nii maal kui ka merel. Missuguseid
jõude võiks siis koondada veel kiiremini kui kohalikke
kaitseliidujõude? Rannakaitse oma otsekohesest mõt-
tes on strateegiline meetod takistada vaenlase soovi
vallutada meri kallaletungiks territooriumile tõsisest
ulatusest. Mingisugune merevalitsemine, mingisugune
kontroll mereteedel ei või olla nii absoluutne, et vaen-
lase vähemad salgad või dessandid ei võiks saabuda
rannale. Vaevalt valib vaenlane dessandiks vähe asutuva
pinna, ei või oodata, et vaenlane teeks operatsiooni min-
gisuguses rannapunktis, kui ta pole veendunud, et ni-
isugune operatsioon võiks olla kasulik või edukas. See-
pärast on võimalik, et dessandi kohal on elanikud,
keda võib organiseerida; elanikkude organiseerimist,
kes võimelised kandma relvi, peab aga teostama juba
aegsasti ja nimelt — rannakaitse näol. Kallaletung
mere poolt on puhas mereoperatsioon. On laevad,
mis konvoerivad pealetungiva ekspeditsiooni, purusta-
tud, siis ei sünni mingisuguseid edaspidiseid sisse-
tungimisi. Kallaletungi mere poolt suuremas ulatuses
harilikult pole oodata; väiksemate kallaletungide-
dessantide vastu aga on just kohane väljaastumiseks
tihedas sidemes mereväega olev ranna-kaitseliit. Ta
ei pea tingimata koosnema üksikutest patareidest või
kauaaegset tööd nõudvatest kaitseehitistest: liikuvad
inimeste salgad kahuritega või muude väiksemate rel-
vadega, kergesti edasi liikuvad, on üldse pealetungi-
jatele enam kohutavad kui suurejoonelised kindlused.
Kirjutada vaenlase arvele täieline tegevusvõimekus
kui ka üliloomulik agarus tähendab tuua kahju endale
juba alguses. Palju õigem on oodata vaenlaselt sama
mehisust ja tervet mõistust, mida loodame leida end-
alt; see lubab seada kokku õigema arvestuse tema

tegevusest. Meil on õigus oodata vaenlaselt otsust
mitte jätta tarvitamata mingisuguseid abinõusid, mitte
midagi põlata, mis võib mõne operatsiooni lõpetada
tema kasuks. Ta kasutab kõiki abinõusid, mis aga on
tema võimuses, enda toeks, et sundida vaenlast alluma
tema tahtele. Suuremas sõjas võitleb vähemalt üks
pool oma olemasolu eest. Loota, et niisuguses võitlu-
ses rahvad käsitavad mingisuguseid reegleid, on sa-
muti asjatu kui loota lõpetada koerte kiskumine pühade
laulude laulmise abil. Rahvusvahelisi kokkuleppeid ja
reegleid sõdade ja sõdijate kohta austatakse ainult
siis, kui luuakse võim, mis võib sundida füüsilise
jõu abil. Ei või olla kahtlust küsimuse lahendamisel,
kas peab vaenlasele oma tahtmise peale suruma või
alistuma tema tahtele. On olemas vana tõde, mis
unustatakse tihti või, õigemini, mida ei kasutata kog-
emuste puudumisel: et parim kaitse on pealetung.
Pealetung on üldiselt tugevama poole eesõigus, kuid
ei tohi unustada, et ka nõrgem ei pea ootama kallalet-
tungi. Esimene löök oleneb üldse targemast. Võib-
olla selles suunas asjale vaadates tuleb meil moodus-
tada oma dessant vaenlase vastu, siis on jällegi kõige
vääruslikumad teened sel alal meie kaitseliidu sal-
kadel, mis koosneksid iseäranis saarte- ja rannaela-
nikkudest. Olgu kuidas on, kuid on raske ennustada,
kas on üldse mingisuguseid paremusi pealetungimi-
sel tulevikus. Väga tihti leiab pealetung, mis alguses
energilises tempos läbi viidud, vastupanu vaenlase
poolt, kes jõudnud võtta oma kaitse alla teatud raj-
ooni, mis pealetungijale sihiiks. Tempo jääb aegla-
semaks, sureb ja pealetung lõpeb kaitsega, kuid
võrdlematult pahemates tingimustes kui need,
mis ettevaatlikult teinud kaitsja. Tehniliselt on peale-
tung keerulisem kui kaitse; psühholoogilises suhtes pa-
neb pealetung vägede moraalse vastupidavuse küsi-
muse alla, valmistab talle raskeid katsumisi ja ei osutu
lõppude-lõpuks mingisuguseks värskendavaks atmos-
fääri osoneerivaks asjaoluks. Üksikud dessant-operat-
sioonid randadele võivad suuremalt jaolt tuua ainult
ärevust ja olla paanika põhjuseks rahulikkude elanik-
kude seas, kuid harilikult peale ärrituse muud ef-
fekti nad ei too esile. Ehk küll vahest kaitse võrrel-
des pealetungiga meie ettekujutuses väljendub liig ele-

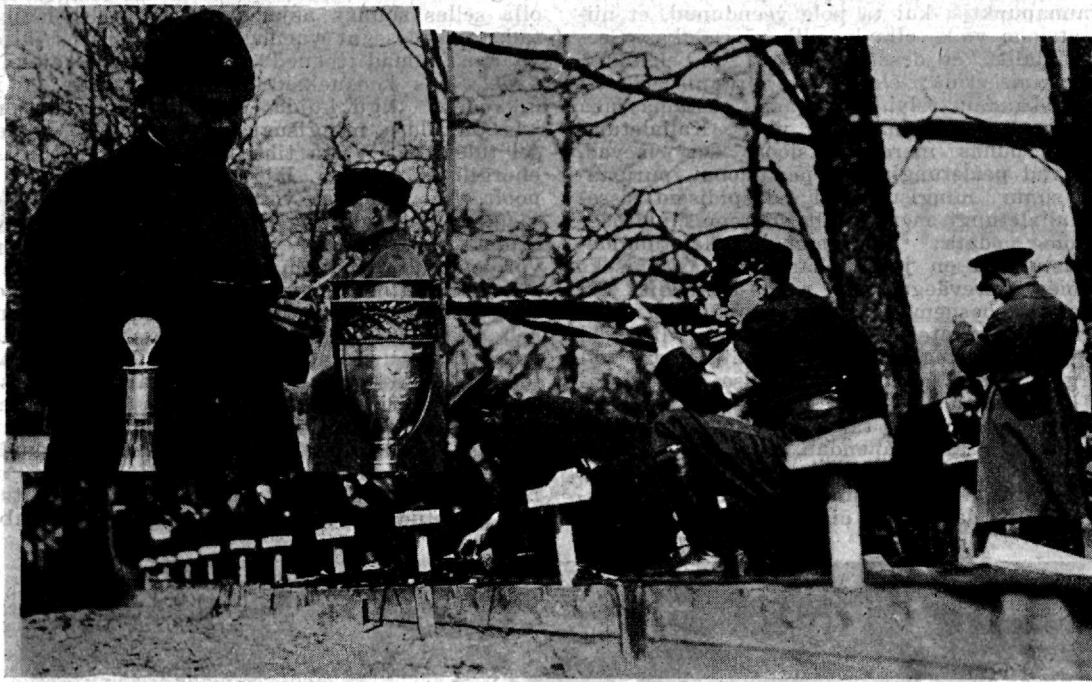
Tallinna maleva laskevõistlustest osavõtjate üldkogu. Esimeses reas teine
Tallinna maleva pealik kol.-lt. Pinka.

mentaarselt, s. o. nagu löögi ootamine, nagu mingsuguse surmaotsuse täideviimine, peame tuleviku sõjas siiski algama ja hoidma kinni kaitsest, sest et just kaitse viskab oma vaenlasele näkku rahuliku ja täisväarsust Rooma senaatori väljakutse „Tule ja võta“, ja väeosad, mis kannavad kaitsekohustusi, omavad enda taga pakse ja tihedaid reserve, kes on valmis igal soodsal momendil minema üle pealetungile.

Veeteede ja n. n. kommunikatsiooniliinide kaitsel on ranna- ja saartelanikkudel kaitseliitlastel suurim tähtsus. Riik, kel suured vete- ja jõukuse suurem osa seisab kalaasjanduses, merekaubanduses, laevades ja laevakoormates, peab rakendama kogu jõu selleks, et kindlustada end rasketest kaotustest vaenlase käe läbi. Selle tarvidus on iseäranis terav, kui riik ripub ära sisse- ja väljaveost mere kaudu, missugused tarvilised elanikkude toidustamiseks ja kaubandus-tööstuse säilitamiseks. Iga üksiku laeva hind on nüüd võrdlematult kõrgem kui endistel

vaks teguriks ja suurimaks abiks meie laevastikule. Patarei kaitseb ankruplatsi, jalavägi kaitseb patareid, veealused miinid kaitsevad juurepääsu ankrukoohale, helgiheitjad ja kiirtulekahurid kaitsevad miine, liikuv jõud kaitseb helgiheitjad ja kiirtulekahureid. Mereväejõud, mida vahest ei mainita, kaitseb kõike. Me ei jõua hoida ülal suurt laevastikku, seda enam oleme kohustatud talle igati tema operatsioonides olema toeks ja abiks rannalt.

Meremärkide järelevalvel, nende korrashoiul või hävitamisel, valve sidepostidel ja majakatel, mis sõja ajal peab olema iseäranis hoolas ja kõvendatud, oma varustuse transportikonvoeerimisel, vaenlase nitte või lahing-transportlaevade äravõtmisel, millel võivad olla sama tähtsad tagajärjed kui osa vaenlase laevastiku kaotamisel või hävitamisel, veeteede korrashoiul ja järelevalvel või miinidest puhastamises, n. n. traalimises, sadamate ja reidide mineerimises, priiside konvoeerimises — kõikide nende

Tallinna maleva allohvitseride kooli laskevõistlustelt 12. mail s. a. Laskmine vintpüssidest. Ütal nurgas kindral Roska.

aegadel. Nende kaitseks abinõud peavad olema võetud ette juba aegsasti ja muidugi mõista peavad ettevalmistused olema kaua enne sõja algust. Sõja väljakuulutamise momendil on juba hilja mõelda nende kaitseorganisatsioonile, siis pole tarvitav vanasõna „parem hilja kui iialgi“, vaid ennem juba vanaaegne tõde „si vis pacem para bellum“ (kui tahad rahu, siis ole valmis sõjale). Merekaitse siht on — saada merevalitsimine enda kätte, s. t. saada oma kätte mereteede kontroll. Riik, mis saanud niisuguse kontrolli, võib tabada vaenlast, kus ta soovib, ja muidugi peab niisugune kontroll olema saavutatud enne kui võiks olla saadetud üle mere mingsugune suurem vaenlase ekspeditsioon. Selle tingimuse hooletussejätmine lõpeb varem või hiljem katastroofiga; kommunikatsiooniliinidel on nii maa- kui ka mereväe jaoks ühesugune eluline tähtsus, seepärast tuleb kanda hoolt oma kommunikatsiooniliinide kaitse ja vaenlase omade hävitamise eest. Saavutatud vete kontroll lubab seda saanud poolel teha mitte ainult igasuguseid tarvilisi operatsioone, vaid ka takistada vaenlast seda tegemast. Jälle on rannakaitseliit oma lihtsate, kuid võimsate abinõudega rannasõidulaevade ja -paatide näol tuge-

meretaktikaliste ülesannete lahendamisel võib rannakaitseliit mängida asendamatu osa. Nagu malelual tihti otsustab esimene, alguskäik mängu partii, nii on ka selle poolega, kes jõuab kindlustada aegsasti igati oma randu ja saari. Kel õnnestub pöördä ära vaenlase tähelepanu oma laevastiku kommunikatsiooniliinidelt ja valitseda neid, see on täitnud ühe hiilgava strateegilise manöövri. Seega on tehtud juba algus vaenlase laevastiku lüüasaamiseks, — see viimane aga on parim oma ranna kaitse.

Peale ülaltoodud taktikaliste ülesannete võiks veel mainida rannakaitseliidu organiseerimist kohalikkude rannaelanikkude abi suhtes, kelle väiksematelgi juhuslikkudel teadaannetel suurim tähtsus, näiteks — seal kuulis keegi aeroplaani mootori suminat, nägi lennukit, kahtlast laeva, paati, suitsu, kuulis mere poolt lasku, raadio kaudu märke jne.

Me ei või siin väljendada rannakaitseliidu suhtes kõiki meie arvamisi, sest et see ei kuulu meie, vaid enam kindralstaabi ja kaitseliidu staabi kompetentsi, mainime aga veel mõne sõnaga rahuaja strateegia plaane.

Sõda ei kujuta endast kaugeltki täpset teadust, vaid on hirmus ja kohutav draama. Rahuaja strateegia, see tähtis osa sõjateadusest ja -kunstist, peab nägema ette iga peensuseni sihi saavutamise, mis meil võib olla ees sõja-ajal. Me võime alati teatud määrani endale kujutada ette selle operatsiooni, mille täidesaatmine tooks vaenlase teatud rajooni, ja minnes välja seisukohast, mida teeksite meie ise tema asemel, võime järeldada selle jõudude arvu, mis tal olema peaks. Viimane asjaolu lubab meil määrata kindlaks ja organiseerida meie endi jõudude arvu. Sõjas, kui vaenlane tegutseks nii, nagu öeldud eelpool, oleksime ju sunnitud tegema kindlaks oma jõudude võime, seejärel võime teha seda ka täiesti ette. Pole kahtlust, et seda arvu on raske teha kindlaks, kuid sõjalised ülesanded on harva kerged ja ei pea hoiduma kõrvale ühestki neist nende lahenduse raskuse pärast. Rahuaja strateegiasse kuulub nimelt igasugused operatsioonide plaanide loomine, missugused peavad olema võetud ette sõja lahtipuhkemisel. Näiteks: teie tahate saada merevalitsemise endale. Vaenlane mõtleb teid selles takistada. Mis teeksite tema asemel? Tema vastuabinõusid täpselt ette näha ei või, kuid tema abinõude hoolikas juurdlemine ja tema kohta teadete kogumine peab aitama teid teha peaaegu täpseid ettekujutusi tema peakavatsustest. Sellele võite põhjendada oma plaani, hoidudes aga, et see poleks nii paindumatu, et teda ei saaks muuta, kui vaenlane ei tegutseks just sel teel nagu ootasite. Pole tarvis omada täpseid plaane ega teha kindlaks iga olukorra võimalikku kombinatsiooni. Detajlselt täpne plaan, mis valmistatud kaua enne olude väljendust, millele ta määratud, võib olla tühistatud aja jooksul ja asi väljenduda selles, et niisuguse plaani omamine on pahem kui mitte mingisuguse.

Nüüd pole kaitse kaugeltki enam see, mis ta oli enne. Tulevik mere- ja maafrontidel kuulub artilleeriale ja tankidele. Võitlusse ilmub õhulaevastik kõigi

oma abinõudega, omades oma pardal kahureid, pildumiseks pomme ja keemilisi aineid igasugust liiki, nagu Ameerika „Lewiscit“, „mürgitav vihm“ jne. On küllalt, muuseas, Saksa suurtükikuule sinise ristiga (need kuulid olid maailmasõja ajal täidetud arseeniku-ühenditega, missugused purustavad organismi kudesid). Tulevikus näeme vist mitte ainult üksikuid episoode, vaid õhuaparaatide organiseeritud väljaastumisi, mis sihitud jalaväe hävitamiseks, kes oma varjupaigast tulnud välja või korjunud juhuslikult ühele kohale. Inimeste koondumine salkadesse on vist võimatu ka öösel, sest juba nüüdse õhulaevade koormatuse juures ei sünnita tehnilisi raskusi vertikaalse tegevusega helgiheitjate püstitamise. 90-sm peegel annab aga võimaluse näha üksikuid inimesi kolme kilomeetri kaugusel. Käesoleval ajal on mõned õhuaparaadid varustatud ka isesuguste kiirgavate langevarjudega, mis teevad nägemisvõimeliseks ka öösel.

Kõige julgem inimene tungiks kallale parema meelega ettevalmistamatule kui valmisolevale vaenlasele. Kui miski võikski hoida tagasi peale tormata soovijat, siis vist ainult otsus, et te olete täiesti valmis võtma vastu pealetungi. Mida külvad rahuajal, seda pead lootma lõigata sõjas. Vaprus ja julgus ei või täiesti asendada arusaamist sõjalistest asjadest. Meil võib olla külluses vapraid ja karastatud mehi ja suur mereäärsete elanikkude arv, kuid kui meil pole nende inimeste õiget organisatsiooni plaani, oleme vist enam kui ettevaatamatud. Siinjuures ei mängi otsustavat osa meie relvastus ja varustus; sõjas peame leppima selle relvaga, mis meil on käepärast ja jõudu mööda. Ajalugu näitab meile väga tihti, et võitjaks oli rahvas halvema materjaalosaga — relvastus, millega tõelikult saavutatud võidud, oli moraalne ja intellektuaalne. Tõeline rahvustunne sõjas on suurima tähtsusega faktor. Selle õigesse roopasse juhtimine olgu meie ülesanne. Side aga rahva ja kaitseväge vahel, nende kahe ühendaja, on — kaitseleit.

Tallinna maleva allohvitseride kooli laskevõistlustelt 12. mail s. a.
Vasakult paremale Passup, Trumm, Kõrts ja Pedaja.

Roodu narr.

Üks iseloomulik joon on omane inimestele, et igal pool, kus neid on rohkemal arvul koos, nad vajavad oma Loll-Jaani, Kolumatsi Antsu ja Vanapaganat või mõnd muud, kelle kallale ässitada oma naljahammast. Nendest muidugi pole ka puudust, hulga seas juhtub kõike, kuid kurb on lugu siis, kui päris sündinud patuoinast meeste seas ei leidu. Korra ühe roodu vormeerimisel meil juhtus niisugune lugu, et asjale tahtis tulla päris kurb lõpp. Olime juba nädalapäevad elanud koos, kõik olid siit-sealt kokkujuhtunud mehed, kuid sest polnud viga, peagi olime ühteviisi sõbrad ja tutvavad kõik. Kuid see viga oli, et polnud seda hädatarvilikku meest meie keskel — roodu narri. Kõik olid, peab ütleva, soliidid mehed, arukad mehed, kõigil ülemine kord otse piinlikult korras, igaühe vastu võis olla ainult aukartust. Kuid sellest hoolimata pidi leiduma mees, kes kas või küüne võrragi oleks pehmeloomulisem ja heasüdamlikum, kelle nahk oleks paks kannatama nalja ja naeru. Kuid kes see pidi olema!

Sõdurid on suured psühkoloogid. Aimasid kõik, et varem või hiljem mõni peab muutuma pilkeobjektiks. Ja seni kui see polnud selgunud, oli iga mees valvel oma sõnades ja tegudes, et kui äkki väärata mõne kogemata sõna või tembuga, siis oled kadunud vend ja ükski võim ei sule enam irvitajate suud.

Ja igamees tahtis olla terava keelega, sest kes sõjamees siis ei tea seda, et kõige parem kaitsmine on pealetungimine. Ning siis algasid sõnalised pealetungid ja luured igas suunas, et teha kindlaks seda kõige nõrgemat kohta.

Mõne aja pärast nagu juba asi hakkaski kujunema. Pilked hakkasid sadama rahena väikese, kuid tragi Kallasmäe pihta. Kuid see poiss polnud põrmugi loodud narriks ega pilgatavaks. Ainult et ta oli väikese kasvuga ja tegi liig palju tegemist armastuskirjade kirjutamisega. Kui ta vabal ajal otsis välja oma kirjamaterjali tagavara, siis ei tohtinud teda keegi eksitada. Neil juhtumitel ta laskis kõik üteldud kõrvust mööda, jättis vastamata kõik pilked, olles süvenenud oma kirjade kirjutamisse. Muu maailm ei läinud talle siis üldse korda. Panin tähele, kuidas siis ta silmad omandasid unistava ilme, nendesse tekkis nagu kerge uduhõng, milles vist ta nägi oma tuttavate iluduste ihaldatavaid kujusid. Kuidas ta nägugi lõi kergelt punetama ning huultele tõmbusid teravad jooned.

Kuid neid aegu teised valisid just naljatamiseks. Otsiti põhjusi, kuidas teda ikka segada. Mehe kõige süvenenumal kirjutamise silmapilgul räägiti läheduses kõige veidramaid rõvedusi ning püüti seda viia ühendusse nende kirjasaajatega. Nii õelad olime oma tubli naabri vastu.

Kuid Kallasmäe tundis vägagi hästi, kuhu sihhib lugu. Ning muidugi ta otsis teed, kuidas teha sellele korraga lõpu.

Kuid see tuligi äkki ja kõigile ootamata. Kallasmäe oli märganud õieti, et see kõige mürgisem ja nimatikkavam mees oli Krossi.

Ja kui Kallasmäe kord jälle kirjutas, juhtus nii, et Krossi parajasti astus sisse. Kohe alles ukse juures ta heitis pilgu Kallasmäele ja krimpsutas nina:

„Puhh, siin toas on punaste rooside lõhna. Armastuse lõhna on rohkem kui seda öösist. Varsti see lõhn tõstab meid kõiki lae alla ja seal küpseme singiks, selle eest hoolitseb juba see armastuse ahju-kütja seal, näe... Oh kuu ja taeva ilusad tähed, oh, issanda linnukesed annavad üksteisele suud ja vagad vonakesed lõvad kandlega kepsu...“

Juba toas lagises naer. Kallasmäe aga oli seekord tähelepanelikum. Käed tegid salajasest vihast närvlikke liigutusi.

Krossi läks Kallasmäe juure, pani käed puusa ja vaatles teda muigavalt.

Mis nüüd tuleb?

Kallasmäe kirjutas rahulikult edasi. Krossi muudkui silmitses ja juba ta seisak oli mõnitav.

„Pane minu poolt ka üks musu...“

Kallasmäe oli osav poiss. Otsekohe kassi kiirusega see asi kõik sündis, et Krossi ei saanud pöörata oma nägu veel kuhugi, kui juba ta nägu tilkus vedelikust. Riidetest tillus alla märga, oli olnud kaunis tubli juga, mille Kallasmäe pritsis talle näkku väikesest kummi-printsist.

Kuid Krossi sai vihaseks. Tormas kohe minema Kallasmäe kallale, kuid samal ajal see sihtis ta poole naganrevolvri ähvardava otsa. Keegi ei kahelnud, et Kallasmäe laseb, kui ta vastane veel sammu võrra ligineb.

Krossi taganes. Läks kogunisti teise tuppa. Kuid oli hirmus vihane. Ähvardas tasuda ükskõik kunas, surmani pidavat meeles.

Püüdsime teda rahustada.

„Mis sest siis nii... Mis see vesi ikka teeb!“

„Või vesi...“ tahtis Krossi ütelda midagi, kuid haaras ütelse lõpu tagasi.

Siis mõistsime, mis vedelikku ta sai vastu nägu.

Ja sellest päevast Krossi sai roodu narriks. Oli kadunud tema vastu lugupidamine, sest mõtelda ainult... Ja Kallasmäe sai päevakangelaseks, kelle kohta keegi enam ei julgenud ütelda nõokavat sõna.

Kuid see oli lugu roodu narri leidmisest. Peale nende vabadussõjas ja vist igas teises sõjaski on oma üldised narrid. Igas sõjas mõnede meeste või ametiliigi kohta tekib ülistavaid legende, mida räägitakse vaimustava imetluse ja õhinaga, kuid mõni sort rahvast saab naeruluseks ja nende kohta kuhjub anekdoot anekdoodi otsa.

Vabadussõjas oli pilgatavaks rahvaks koodid.

Ning siin jutustan tõesti sündinud loo ühest „pudrulaeva kaptenist“, kes vist on tüübiline oma vendade esindaja.

1919. aastal lihavõttepühad langesid aprillikuu lõpule. Kuid need ei olnud põrmugi rahuliku pühad, nagu rahvas neid soovib näha, vaid just pühade eel vaenlane tungis ägedasti Võru kallale. Tegi Marienburgi poolt terava läbimurde ning peagi oli üsna Võru juures Kasaritsa mõisas. Võru linn elas üle ahastavaid silmapilke. Sõda oli linnast Kasaritsa mägedele silmaga näha.

Kuid Võru kaitseks muuseas saadeti meiegi rood. Jõudsime ühel ilusal keskpäeval pärale ja jääme vaksalisse ootama.

Juba pool päeva sai seal oldud. Teadmatuse rõhus kõige rohkem. Iga minut võis tulla liinile minek, iga minut ole valmis, kuid aeg venib ja veel ei liigu midagi. Alles pärast mõistsime, milleks oli see ootamine. Meile taheti luua julget meeletolu. Seepärast siis ei vijdudki meid enne vaksalist kaugemale, kui jõudis pärale rong, kus kahel platvormil asusid soomusautod „Toomela“ ja „Vibuane“. Neid taheti meile näidata, et teaksime, et meie pole üksi, et soomusautod on tulnud. Veel nägime, kuidas need uskumatu nobedusega veeretati platvormilt maha ja juba sõitsid mürinaga kumbki ise teed vaenlasele vastu. Ja siis sammusime meiegi hämara tulles Kasaritsa mägedele, kus enne meid polnudki kedagi peale soomusronglaste liikuva luuresalga. Linn kaitseks liikus soomusrong raudteeliinil edasi-tagasi.

Juba teist päeva asusime oma seisukohtadel, kuid vaenlast polnud nähagi. Juba jõudis õhtu ja meil oli tundmus, nagu meie polekski sõjas. Kuuldus küll kuulipilduja raginat õige kaugel, vahel töötasid mitmed neist, nagu keeks põrgus vanapagana igavene tinapada.

„See 2. polk töötab Vastseliina pool,“ seletati oma-

vahel. „Vist võib olla ka 2. ratsapolk, need mõlemad on sealpool kandis.“

Juba mehed asusid püüdma järvest kalu, sest vahipostidel olid head seisukohad vaenlase luuramiseks. Telsed võisid pimedani olla vabalt ja julged.

Kuid õhtu eel äkki kukkus šrapnell ränga mürtsatusega otse meie lähedale. Sellele järgnes teine, kolmas ja neljas ning juba vaenlase kuulipilduja saatis meie kasetukka plagisevaid tinaube. Silmapilguga olime kõik oma valmisvaadatud kohtadel. Lasime vastu automaatidest, lüüsidest ja madsenitest, püssidki plaksusid, kuigi ainsatki vaenlast polnud silmaga näha. Tulevahetus läks õige ägedaks. Vaenlasel olid kasutada kahurid ning need otsisid päris usinalt meie seisukohti.

Juba hulk aega kestis lahing. Kuulide vingumist kuuldus nii kõrgel kui madalal. Vahel mõni ninatark kuul rapsatas otse lähedal vastu maad ning asi oli üpris tõsine. Kuule muudkui tuleb, kuid pole kedagi näha, kellele lasta. Sihid hea õnne peale siia või sinna, kuid mine tea, kus see vaenlane tõeliselt asub. Otsid teda silmadega, kuid ei näe midagi, aga kuule muudkui tuleb. Ning mõttest käib läbi kujutus, et kui neid enne ei näegi, kui äkki nagu maa alt kerkivad üles nende read, hirmus palju kui äkki ilmub neid ja kole marulise kuulipildujatulega, nii et ei saa sõmmegi liigutada, kui juba oled läinud, siis niisugustest mõtetest hakkas äkki jube tundmus. Või teine oletus, et vaenlased on hiilinud salaja seljataha ja üsna ootamata langevad seljatagant

kallale ja siis oled korraka kasutult kadunud, et ei saa veel võideldagi enese eest ega nõuda vaenlaselt ette oma surma hinda. Õudne ja kole on lahingus langeda, kui ei tea, kas oled saanud sünnitada vaenlasele kahju või ei, kui vaenlane on ja jääbki nägematuks ning tema saadetud surm tabab su sellest hoolimata.

Mis siis muud kui lase jällegi vastasseisvale maastikule, kus arvavad peituvat vaenlase. Vahel lase ühte kohta, siis teise, võib-olla kuski mõni juhtub olema. Ja on ka tõsi, et ei sõdita sõjas niipalju püssikuulidega kui võrra püssipaukudega, kuulipildujaplaginaga ja kuulide vingumisega. Need viimased kaitsevad rohkemgi kui kuulid, sest vingumine hoiab vaenlase maas, laengud kohutavad.

Prrauhh... langes granaat meie kasetukka ning sahinall langes oksid kildude raiutuna. Must mullasamm langes õhust tagasi vaikse kahinaga.

Ei vist keegi ei saanud surma ega haavata. Läks õnnelikult.

Prrauhh... juba langes teine, kuid hästi kaugemale meist. Egas ta ometi tule siia uuesti kompama?

Kuid vaenlase kuulipildujad! Kui vinguv rahe lendab üle selja nii paari jala kõrguselt, siis usud, et nüüd, nüüd surm on käes, kuid jääd rahulikumaks, kui kuulid juba plaksatavad kaugemal, lasevad kaskedelt kevadist mahla...

Kuid iga minut võib tulla mõni püssikuul. Ja kui kuulipilduja hakkab niitma ligi maad... pääsmist ei ole!

Harold Speed. „Daephnis ja Chloe“.

Juba aga läks pimedaks. Vaenlase laskmine jäi harvemaks. Siiski mitte veel hoopis. Lased ikka vastu, kuid juba täiesti õhku, sest silm ei seleta midagi kaugemal ees. Ning jällegi mõtled, et kui nüüd hämaruses lahing ikka kestab, kui pimeduses äkki kõik teised kaovad kõrvalt ja jääd üksi vaenlaste kätte, kui ei märkagi, kunas juba oled vaenlastest piiratud...

Ja siis hakkad pidama silmas oma lähemat naabrit. Kui läheb tema oma kohalt, siis oled nõutu ja jätkad ka oma koha. Kuid seda siiski ei tulnud.

Pimedas lõppes tulevahetus täiesti. Juba tõusime püsti. Meie olime uhked, et polnud sammugi taganenud, et pidasime vastu.

Kui juba rahu oli igal pool ja olemine julge, kui juba tundsime end olevat väljas lahingu hädaohust, tuli meele, et hommikul sõime viimast korda. Kuhu on jäänud meie armas „pudrulaeva kapten“?

Teadsime, et ta keedab suppi kuski seljataga ja selle valmis olles söidab liinile. Kuid kuhu ta siis täna jäi?

Kaebame lugu oma ohvitseridele, sest meil oli ju õigus. Kuhu jääb kokk?

Kui needki oleksid teadnud või kui nendegi kõht oleks täis!

Näljahäda rikkus tuju. Öösel rooduülem tegi korralduse, et kolm meest lähevad külladesse otsima leiba.

Ning siis läksime. Kottpimedas jäid teised ahelikku, kuid meie olime õnnelikud, et saame käia vabalt. Ning veel see, et meie kolm saame taludest peale leiva ehk ka midagi paremat suutäit.

Polnud meie käik kergem kui pimesikul. Mitte sammu. Kaugussegi ei näe midagi, jalaastetega kompa teed. Võid siingi eksida ja sattuda ei tea kuhu, kas või vaenlastegi kätte.

„Kes siin on?“ karjus üks meist, olles astunud ninaga vastu hobuse külge.

„Supikatel,“ vastas mees pimedusest.

„Mis, kurat, sin teed. Mehed näljased. Üles poome su, kuradi!“

„Ähh, kurrat! No mis ma teen, kui katel läks küljeli, hobused pikali maas. Aidake üles.“

„Keedame su supiks varsti, mehed nälgivad ja tema siin jändab. Võtke tuld!“

„Kus tuld, kurat, kus... Vaenlane näeb. Ei või teha tuld, hoidku Issand.“

„Miks ei või, siia mäe taha ei näe keegi. Kellel on tikku?“

Tikumees leidis. Nägime, et ratas keeranud kraaviks kulunud tee äkilisele servale ja katel on küljeli. Pealekrvivitud kaane vahelt nõrgub maha supileent.

„No tõstame.“

Lõime käed külge, kuid tõitsa lootusetu asi. Nelja mehe jõuga ei nihuta paigastki.

„Võta hobused eest lahti, siis keerame tiislist ta teele, nii et supp ei jookseks maha.“

Kokk oli kõigile sõnakuulelik. Juba ta saigi hobused lahti.

„No keera nüüd sealt eest, meie aitame tagant.“ Kokk keeras, kuid kuuldus pragin. Tiiseli murdus katki. Supikatel jäi nüüd sabata nagu muna.

„Oi, kokk, homme sulle teeme tulised orad, näed siis. Egas sa purjus ole, et sõitsid katla küljeli. Kas saab siin üldse nii sõita, nagu see ratas on läinud? Sõjakohtu alla lähed, pane sa tähele. Silmapilk paranda tiisel ära.“

„Ei seda saa parandada enne kui tuleb valge. Minu pärast ka sõjakohtusse.“

„Eeee? Kes on?“ kuuldus hüüe lähedalt.

„Kes seal on?“

Kuid juba tuli müdinal juure suur trobikond mehi.

„Siin on 8. polgu 10 rood. Enne olime Tartu tagavarapataljonis. Läheme liinile.“

Nüüd supp läks meelest.

„Tulite liinile või?“

„Jah.“

„Kas palju tuli või?“ küsime maialt. „Abivägi!“

„Kolm roodu korraga.“

„Kõik siia?“

„Kõik jah. Meie rood praegu alles läheb. Kuidas siin on?“

„Oi, kus te ennem olite! Kus meil oli õhtul alles lahing! Küll sumasid suurtükidega ja kõrvetasid kuulipildujatega. Raginat oli mis mürin. Aga tagasi lõime. No nüüd homme neile näitame.“

Kuid jutustades nagu unustati äragi, et on olemas ka ohvitserid, kelle korraldusest ripub ära näitamine ja mittenäitamine. Oli pime, kuulsime ainult meeste häält, kuna ei näinud kellegi nägu. Juba üks neist oligi juures ja võttis jutu juhtimise enda kätte.

„No mis arutamine siin on? Kes te siin olete?“

Juba toonist tunda, et ülemus.

„Kokk tuleb üles puua. Ajas supikoorma kraavi ja meil mehed kogu päeva pole saanud iva hambale.“ Nii kõlas raport.

Ohvitseril oli elekterlamp. Tegi valgust ja nägi asja seisukorda.

„Poisid, siia kõik! Tõstke supikatel üles.“

Saja mehe käes katel tõusis õhku ja pandi ilusasti ratastele seisma.

„Kes on kokk? Hobused ette ja edasi, kohe, silmapilk!“

„Ei saa, tiisel on katki.“

„Kohe parandama, muidu läheb halvasti.“

„Ei saa parandada, täiesti võimatu.“

„Siin lähedal on talu, minge tooge panged ja viige supp ära. Meie läheme edasi.“

Supikandmine kestis kenakese tunni. Nagu esimesed pangetäpid jõudsid kohale, nii kadusid kõhtudesse mõne silmapilgu jooksul. Ja rutati tooma uusi.

Kui katel oli tühi, sündis ime. Mõne minutiga parandas kokk tiisli ja sõitis vurinaga linna poole tagasi.

Nüüd oli selge, et kokk vigurdas.

„Kulbimees on läinud häbematuks. Vaat kus kuningas, kelle elu on nii kallid, et teised surgu nälga. Poisid, uue koka peame saama.“

„Tuuselidame ta homme läbi. Saab näha siis.“

„Räägime rooduülemale, mis lugu see on niimoodi.“

Kuid juba rooduülem oli kuulnud loost. Järgmisel päeval kokk tõsteti pukilt maha ja anti puss kätte. Uueks supilaeva komandöriks sai keegi mees, kellel jalad hõõrdunud veriseks ja lonkas mitmendat päeva.

Nüüd alles sai Krossi lahti oma ammu seest ametist. Oli olemas roodu narr, kelle torkimine polnud isegi ülekohtu. Ning mees ei julgenud sõnagi lausuda vastu, sest tema poole ei hoidunud keegi.

Ta oli esmalt kinnine ja kannatas kõike tuimalt. Kuid pikapeale see lugu hakkas käima ta südamele. Ning siis panime tähele tema juures muutust.

Algas nimelt suur venelaste tagaajamine läbi Lätimaa. Panime tähele, et põlgusealune kokk oli muutunud äkki tubliks sõduriks. Puruväsinud olime kõik alati, kuid igale luurekäigule ta läks vabatahtlikult. Kui see nii juba oli kestnud nädalapäevad, nägime, et mees katsub teenida lugupidamist vabatahtlikult vaeva enda peale võtmiseks. Alati ta läks, jättes mõne määratud mehe enda asemel koju.

Lõpuks keegi ei tahtnud enam näha, et tema vaevab end üleliia. Temagi tunneb vaeva ja väsimust ning keegi enam ei lubanud minna temal enda eest.

Kui siis ühel luurekäigul ta sai haavata, siis tundisime kõik, et olime juba ammu annud talle andeks. Ta lahkumine roodust kujunes liigutavaks. Kõigil oli ütelda midagi lohutavat, et oli tüli mis oli, ära pea mees, tuleb ette meeste vahel. Saa terveks, parane ruttu ja tule tagasi, siis oleme sõbrad.

Kuid mees puhkes nutma.

„Olin süüdi. vennad. Kuid ma parandasin end. Elage hästi. Tulen tagasi ja kui ei tule, siis ärge mälestage mind halvasti.“

Punase Risti lipukesega märgitud Läti talupoja puuvanker viis ta kaugele tolmusele teele.

A. J.

Kuude

Maila Talvio romaan

Soome vabadussõjast. Soome keelest tõlk. L. K. (Järg 19.)

Äkki pani sõnaahter Olli Someri tähele, et toas on sündinud midagi ebaharilikku: pildid olid kadunud seinelt, ta oli nad siis tõepoolest sealt maha võtnud. Tuline kurat! Olli ei liigutunud, ainult verevoog lainetas üle ta kühmaka näo.

„Kurat!“

Ta pööritas oma väikesi, väljaulatuvate põsenukkide vahele peidetud silmi nii tugevasti, et silmatera kadus laugude taha, mis tuletas meele päikesevarjutuse teatud faasi. Teised poisid nägid, et hullustushoog Olli silmad pea-aegu ümber pöörab, ja järgisid ta pilgule.

„Tuhat ja tuline!“ sähvas Janne. „See... see Lehm peaks käima kus seda ja teist ning kas või oma onu juure seal silla otsas abiks nahku parkima.“

Eino-Ilmari kriipseldas ruttu maha ühe nime, mille ta oli kirjutanud kustutuspaperile. Kas võis seda veel lugeda? Aune... Aune... Aune: oli vist kõige õigem tõmmata rasvased, mustad jooned otse üle selle nii kalli nime. Aune oli aiva valgus, headus ja puhtus. Kui ta oleks julgenud tõsta eesriideid, ta oleks noori kelmi-kaid tütarlapsi nende käigul kirikupuiesteele veel võinud näha. Sulg joonestas vahetpidamata teatud kaari õhku. A-tähte otsis ta. Kas Aune küll peaks teda armastama? Kaua oli ta surunud Eino-Ilmari kätt, kui nad tol korral koos olid tulnud Virenius'ite pallilt, ning tema, Eino-Ilmari, oli saatnud ta koju. Särades olid ta silmad vaadanud välja valge nahkmütsi alt. Mõteldes Aunele tundis Eino-Ilmari, milliseks tugevaks toeks talle oleks ta kaunis vastutusrikkas hingekarjase ametis see neid, kui ta teda armastaks. —

„Kas sa ei kuule, pildid on eemaldatud seinalt!“ karjus Janne talle näkku. „Ütle ometi midagi, inimene! Lehm on võtnud seinalt väepealikute pildid. Kes meist peab minema ja võtma ta käsile, sina või mina? Ehk kes teab, kas mitte Olli ei ole selleks kõige kohasem? Olli on käbedam meist kõigist, selle tunnistuse peab talle andma, nii noor kui ta ka ei ole.“

Väepealikud seinalt kadunud — mis sest, tühja kah! Aune, Aune, Aune! Kuid Eino-Ilmari peitis oma südamesse midagi, mis võrdus piimale ja meele, ning astus välja kööki. Aliina

ei olnud pilte visanud tulle. Ta andis nad vabatahtlikult välja, arvutas poistele ette oma kaua-aegsed emalikud teened, kinnitas, et ta alati neile on soovinud kõige paremat, ja palus neid mitte unustada, et säärasel ohtlikul ajal, nagu käesoleval, peab olema valvas ja ettevaatlik. Kas ei kolanud see politseinik alatasa seal väljas nende akende all ringi? Mida pidi ta tegema siis, kui see talt hakkas pärima poiste sõjameeste ja sõjakaartide kohta. Ja just seda tahtiski talt pärida see politseinik!

„Need on koolitööd!,“ karjus Eino-Ilmari. „Seda taipab isegi kõige rumalam.“

Õhtueha kuma tungis läbi vanade, pleekinud eesriiete ja langes kannatada saanud laudadele, mille ümber istusid poisid ja tuupisid lagistades oma koolitöid. Nad õppisid ebaloomuliku innuga, järele kaalumata, küünarnukke tugevasti toetades kõigi nende kriipselduste ja kallide nimedega kaetud laudadele, kuna käed olid surutud tugevasti vastu kõrvu, milles helises ja kohises.

Eino-Ilmari pidi kahe päeva pärast andma ära kirjatöö. Vaja oli kirjutada aine üle, mis käesoleval ajal väaris seda, et jõutakse ta üle selgusele — Brutus. Milles seisis Brutuse roim? Seda tahtis poiss kõigepealt teha kindlaks. Brutus ei olnud too mõrtsukas ja äraandja, kelleks teda oli tahtetud tembeldada. Mitte kergemeelselt ei tõstnud ta oma käe oma heategija vastu. Tema jaoks seisis isamaa üle kõige muu, ning kui isamaa oli hädaohus, ei kõhelnud ta tappa selle, kes võis muutuda isamaa hukkajaks. Brutus oli kangelane. Vereplekid ei roojastanud ta käsi, sest ta ei olnud ju kristlane. Kümned korrad kordas Eino-Ilmari kõike seda oma vaimus, surudes näpud vastu tuksatavaid meelekohti... Mis oleks saanud Roomast, kui Caesar oleks jäänud ellu? Ka Caesar oli suur isik. Äkki muutus Brutus ta suhtes sääseks, sääseks, kelle ora oli küllalt suur, et tappa maailma isanda. Ja kuigi ta mõistus tõstis ta kangelaste kilda, oli kristlikust vaatekohast vaadatuna siiski temas midagi äraandlikku. Isamaa üle kõige muu. Brutus pidi pestama puhtaks järeлмаailma silmis. Temalt ei võidud nõuda kristlikku vaadet elule.

Tuuna poeg võttis paberi laualaekast ja katsus leida lähtekohta, sissejuhatast. „Ajäl,

mil...“ Ta oli juba liig palju kirjatöid alustanud säärasel kombel, see ei läinud enam.

Kas olid nad talitanud õigesti, nood Soome mehed, kes olid matkanud võõrale maale? Just nende pärast korraldati neid klaperjahate ja läbiotsimisi: „Vaid see kord oma õigust, kes ise seda hangib.“ Fabian oli kuulutanud neid sõnu ning nad igasse neist nagu pähe raiunud. Mis oli juhtunud kodus? Kes oli vangistatud? Miks jäi Riikka tulemata? Kas pidi ta asuma teele ühes Jorma Sariniga? Sina ei pea mitte tapma... Kuidas lubas Taevane Isa seda sündida, et sõda kestis lõpmatuseni? Kas ei olnud siis Soomemaa vabaduse seeme juba lõõnud idanema maailma sündmustes, kuigi sellest polnud veel pinna peal vähematki näha? Inimese südame tuli pidi teda soojendada... Tagane minust, saatan! Eino-Ilmari tundis, et täna öösel asub suuskadele ühes Saariniga ning siis: püüdke ometi kinni see lind, te Sarvekandjad ja Sõnnid! kui ometigi tuleks Riikka, et ta vähemalt pisutki suudaks jõuda selgusele koduste vaadete suhtes... Brutus... Ajal, mil... Aeg Rooma ajaloo, mil... Kui ta ometi saaks kord Riikkaga vahetada mõtteid. Tema on nii peenetundeline ja aus, keegi ei suuda paremini öelda kui tema, mis on õige ja mis on väär. Aune, Aune, armastan sind! Ütle, kas armastad ka pisutki mind, kas tahad jagada minuga vaese hingekarjase elu seal kuski üksildases kirikukülas, kus puudub seltskondlik elu, kus pole toredust, vaid ainult lihtsameelsed hinged, kellega käsi-käes koos püüame helgete kõrguste poole? Aune, kas tahad nägematult istuda pingil ja palvetada minu eest, kui astun kantslisse, et kuulutada meie Issanda ja Meistri sõnu? Aune, Aune, suren, kui sa ei saa minu omaks... Eino-Ilmari Tuuna vahitis eesriidele, millel muinasjutuline sild viis üle kohiseva vee teisele kaldale, kus asus üks loss. Veel polnud ehitatud silda tema ja Aune vahele. Vaid kaks korda oli ta viibinud ta seltsis. Aga ta silmade säras oli Eino-Ilmari arvanud lugevat, et ta polnud talle ükskõikne. Kõik peegeldus ta pilgus, ta avameelne, tõsine headus, ta südamekaunidus... Kui ta ometi võiks kirjutada talle ja teda paluda kohtamisele, kui ta ometigi saaks teada, mida ta mõtleb Saksamaale mineku üle. Ta ei suuda seda enam välja kannatada: ta kirjutab talle, Aune peab teda mõistma. Ja milleks talle Aune annab nõu, seda ta teeb... Brutus... Julius Caesari võim oli jõudnud oma haripunktini... Vaid see kord oma õigust saab...

„Lõpeta karjumine, Hamlet, politseinik kõnnib tänaval mööda, see on kindlasti sinu kisa, mis meie „poksi“ ta silmis teeb kahtlaseks. Lõpeta ometi kord, meil teistel on viimaks ometi ka veel siin mingi õigus...“

Eino-Ilmari haaras varem mainitud kassi-

padja kätte, tõmbas sertingseina kõrvale ja virutas selle lendu deklameerija Fabiani suunas.

Fabian Soikko jäi vait, ta käsi kramplikult surus pihku määrdunud lauliku ja astus Eino-Ilmari poole sääraste sammudega, nagu Hamlet, kui ta läheneb oma roimarliikule emale.

„Seda ma sulle ütlen, ära piina mind! Soomele on peale pastorite vaja ka veel muud. Kui mul läheb korda — nagu seda usun... ja loodan... ning selles olen kindel... kaunist Soome keelt kanda üle Euroopa lavade, siis, arvan ma, vaatleb isamaa rahuldustundega oma poega.“

Eino-Ilmari raputas rahulolematult pead.

„Istuma jääd sa oma klassi, inimene! Mis kasu on sul sellest, et Soome keeles on sul kümme, kui hindamised teistes ainetes on vaid kuued ja neljad.“*)

„Alati sa ärritad mind...“

„Või veel, sina Hamlet-Tell-Gustav-Adolf.“

Sertingsein ta tuhandete kortsude ja voltidega langes tagasi, ning jälle istusid poisid oma raamatute taga. Noh, nüüd hakkas Aliina jorisea oma kirikulaule, ta ei mõelnud ju kunagi sellele, et Olli kannatas selle all ning teised ühes temaga. Juba lugematud korrad oli seda temale öeldud. Aga ikka jälle unustas ta selle. „Usu laamp nüüüd süüüüdakeee...!“ Juba võis selgesti kuulda, kuidas Olli suured jalad kõrvaljaoskonnas tampisid laua all põrandale.

„Ära jamele,“ kuuldi Fabiani sosistavat. „Miks tambid sa minu jalgele, ei tohi olla nii käest ära, kui keegi teine andub palvele. Ole ometigi mõistlik — tuhat ja tuline, millega mina kõik ei pea leppima!“

Nagu näitleja kõneles ta, — tööpoolest, näis kui istuksid tuletõrje seltsimaja saalis Aksel Gaabriel Sumus'e esietendusel. Vahest saab temast siiski kunstnik. Ent teadusemeest temast küll ei saanud. Ja just teadlaseks tahtis teda teha ta isa. Vaene Fabian!

Nüüd... nüüd algab Lehm tööpoolest jälle uut laulu... „Vaaalmis oolge hiing jaa keel...“ ja see on see igavene pikk laul lauluraamatust. Ta laulab selle alati algusest lõpuni. Kas sellel polnud yist kakskümmend salmi... „Kuraaaadiist mind pääasta...“ Kurat võtku kõiki usklikke inimesi!

„Ära tambi minu jalgadele!“ ütles Fabian Soikko. „On kõige parem, kui püüame siin olla rahulikud ja vaiksed. Kui sinu isa ära on põgenenud, siis...“

„Suu kinni!“ karjus Olli. „Suu kinni teist, kolmandat ja tuhandet korda.“

Olli virutas rusikaga vastu lauda, tõusis üles ja otsis midagi. Esiotsa üks lendas kinni, siis langes raksudes kinni ka välisuks.

*) Soome koolides on parim hindamine — kümme, vaevalt rahuldav — kuus, nõrk — neli.

Olli Someri, kes ei olnud veel neljateistkümne aastane, Someri talu vanem poeg, kes veel milleski polnud kannatanud puudust, tormas välja pimedasse öhtusse. Ta oli õnnetu ja mahajäetud, tal polnud ei kodu ega taevast, ei jumalat ega maist isa. Ta ainukeseks eluase-meks oli sohva, millel ta magas ühes Hamletiga. Kool, kus ta varem oli käinud meeleldi, oli talle muutunud piinaks: kõik teadsid ta häbist, ja tal polnud kellelegi enam võimalik vaadata silmi. Isa oli asunud teele Saksamaale — ja oli toimetanud targasti. Aga sellele ta ei mõelnud, missugusesse üksildusse ta jättis maha oma lapse. Olli lonkis, käed taskus, mööda maja-seinu edasi. Ta oli üliirieteta, kuna ta oli lah-kunud toast ainult selleks, et jahutada oma meelt. Kuid kui ta, mööda sammudes värvija pikast punasest majast, äkki sattus vastu la-ternaposti, tundis ta, et siin maailmas polnud enam ruumi tema jaoks, maailmas, milles tema rändas tühja pea ja vaevaliste teadmistega. Seal all jões on ruumi küllalt, seal jahtub peagi, seal unustatakse, seal päästakse kõigest.

Ta katsus pead, sest ta oli oma otsaesise löönud vastu laternaposti. Isegi müts oli ka-dunud peast! Mis tähtsus oli sellel nüüd veel? Kuid viimaks heitis ta pilgu laterna alla lumele ja tõstis mütsi üles. Nagu suusad kandsid ta suured jalad teda vaevaliselt üles mäekünkale.

Milline kühmak oli ta ometi, olid tal ju suure-mad jalad kui täiskasvanud mehel. Üks vänd-ja oli ta — ausa isa ja roojase ema poeg. Ning seda roojast ema oli ta armastanud üle kõige, rohkem kui oma ausat isa. Tal oli kodus üks öde, öde siidpehme juusega. Teda sunnib mui-dugi ema saama sarnaseks, kui oli ta ise, ta on kadunud. Kunagi ei tahtnud ta neid mõlemaid enam kuski näha. Tervet kodu mitte. Tal ei olnud enam kodu! Põrgu oli ta ulualus. Kuid enne see kosk seal, milles ta korralikult jah-tuks, enne kui satub sellesse tulisesse paika.

Ta seisatas sillal, toetas käe käsipuule ja ei kuulnud silmapilgu muud kui oma südame lööke. Need kõlasid kui kellad, kui tormikellad kirikutornis. Kogu kellatorn kõmises, kogu ta vilets, kohmakalt ehitatud keha. Sääraseid käsi, näiteks, polnud kellelgi teisel. Mis kasu oli sellest, et kinnitati — temast võrsvat suu-rekasvuline mees. Ta oli häbenenud oma käte pärast. Ja nüüd häbenes ta oma ema pärast. Kuid peagi oli kõik otsas. Seal all oli jahe.

Ta pidi võtma taskuräti ja kuivatama oma silmi. Ta nuttis.

Peagi jõuavad lihavõtted, teised sõidavad koju, nad karglevad mäeveerul ja kiiguvad ta-gaõues...

Ta nuttis lakkamatult, värisedes külmast

Kauba Pank Tartus

Suurturg nr. 12, oma majas.

Telefon 9 ja 209.

Võtab raha hoiule.

Annab laenusid,

kusjuures laenuvõtjal tarvis ei ole liikmemaksu sisse maksa, mis laenu kallimaks teeks.

Ostab ja müüb välisraha.

Tschekid: Berliini, Genfi, Helsingi, Lon-doni, New-Yorgi, Pariisi, Praha peale.

Müüb Eesti 7% välislaenu.

Toimetab kõiki muid pangaooperatsioone.

Kinnitus A.-S. „EESTI LLOID“ peaagentuur

Tule-, elu- ja õnnetusjuhtude-kinnitus.

ja palavikust. Ta peksis oma inetuid käsi vastu käsipuud.

Keegi peast põrunud mees oli ütelnud — ta saatvat korda nendega kord veel midagi suurt.

Ema, ema!

Need sõnad murdusid esile ta hinge põhjast, kuigi huulteni ei pääsnud muud kui kopsudest voolav vaht.

Hetke pärast pöörleb ta seal all külma käes. Ja tal oli ometigi kord kodu, ilus tuba, kõrgete äärtega säng ja ema, kes teda hellitas, talle laulis ja teda suudles. Silmapilguks soovis ta kõike seda omada, unustada oma külma haua ja kuuluda maailmale. Hetkeks oleks ta tahtnud minna koju ja soojendada end köögiahju ääres. Õhus tundus kartulisupi lõhna... ei, ta arvas tundvat peent, magusat paberossi lõhna ja kuulis kedagi sosistavat saali taga asuvas toas. Ema astus sealt sisse, ja tema sisseastumisel levis paberossilõhn vastikumalt kui kunagi varem. Seal seisis ema ümbritsetud nagu mingist pilvest. Ta juus oli kammimata, ta nägu hõõgus... oma põlatud kätega haaras poiss tugevasti käsipuust kinni. Keegi ei tulnud ja ei takistanud teda ta toimingus, kodus ei tunnud keegi temast puudust, alles homme hommikul panevad nad tähele, et ta on ära... aga vahel on ta kõlbulik Saksamaa jaoks... kui ta ütleks, et ta on kaheksateistkümneaastane. See oleks küll vale, aga, tühja kah, mis sest... isa põgenes oma häbi eest, siis oli kõige parem ta pojale — talle järgida.

Ema, ema!

Kui ta praegu saaks kätte oma ema, üle käsipuud heidaks ta alla. Armutuks jääks ta süda, kuigi ta kuuleks ta karjatusi. Maailma ei juhi mingi isa, sest muidu armastaks ta inimesi. Maakera keerleb ilmalaotuses, kuni ta kustub — seda elab kord üle üks õnnelik järeltulija umbes kuueteuhanda aasta pärast. Kuni selle ajani: piin, piin! Pimesi otsivad mees ja naine üksteist. Häbi on nende vahelkord, jöle on nende häbi vili. Jöle ja õnnetu!

Ema, ema!

Neetud!

See, mis temas põles, polnud enam õnnetuse, vaid viha tundmus. Ja ta ei vihanud mitte ainult neid, kes ta olid sigitanud ja sünnitanud, ta vihkas oma suguvõsa esivanemaid ning viimaks kätt, mis planeedid oli paisanud ilmalaotusse, et nad seal pöörleksid kui lapse poolt heidetud mängukurnikesed. Ning vähemalt ühel neist planeetidest asus miljoneid ja miljoneid piinu kannatavaid olevusi.

Tal polnud enam enda uputamise meeolu. Ta tahtis ütelda, et ta on kaheksateistkümneaastane, tahtis end salaja lasta mobiliseerida ja sõita sinna, kuhu sõitsid teised. Suured, inetud jalad olid just parajad selleks, et marssida üle

liivaste väljade... Ta puhkes naerma. Tal oli külm. Õieti polnud ta naer midagi muud kui nutt.

Ema, ema!

Ta oli kui linnupoeg, kelle ema on ajanud minema ja heitnud pesast. Noor kägu leidis hoolitsevaid olevusi, võõras linn võttis ta oma pessa, kuid nõnda ei olnud lugu inimeselapsega.

(Järgneb.)

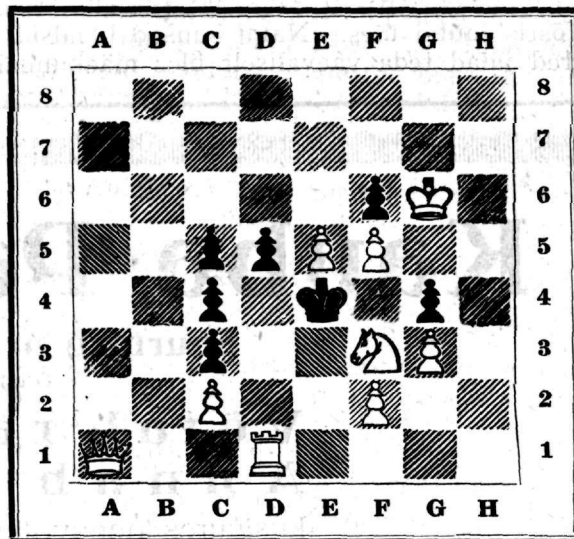
Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 81.

Kokku seadnud Th. Breede (Liibavis).

„Kaitse Kodu!“ originaal.

Mustad.

Valged.

Valged: Kg6, La1, Vd1, Rf3, Ec2, e5, f2, f5 ja g3.

Mustad: Ke4, Ec3, c4, c5, d5, f6 ja g4.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

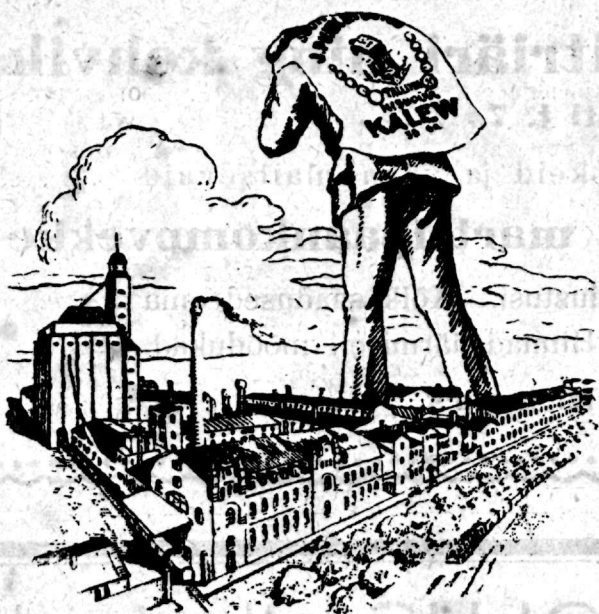
C. Püsi ülesande nr. 78 lahendus.

1. Rf3 — e5, Kf6: es,
2. Vg7 — g4 annab matt.

1. (Rf3 — es), ükskõik,
2. Re5 — g4 või — d7 annab matt.

Õiged lahendused saatsid: E. Karp (Tallinnast), veltv. I. Mürk (Tapalt), I. Kalmus (Vändrast), Rud. Pruun (Narvast).

**Meie suurveski
jahud
pühadeks
kõige paremad**

J. PUHK & POJAD TALLINNAS

Põllumajandusline Keskühisus

«ESTONIA»

Landwirtschaftliche Zentral-Genossenschaft „Estonia“

Центральное сельско-хозяйственное Т-во „Эстония“

Tallinna, Jaani t. 6. Tel. 33-65, 20-90

Telegr. aadr.: „ZENTRESTONIA“

Suurim ühistegeline keskorganisatsioon Eestis

Omakapitalid: 700.000.– krooni

Läbimüük 1928. a. 23.694.000.– krooni

Liikmeid-piimaühinguid – 221

Eksporteerib: võid ja muid piimasaadusi

Importeerib: piimatööstusmasinaid ja -tar-

beid, pakkimismaterjale, karja jõutoitu jne.

Keskühisuse juures töötavad piimanduse nõuandjad ja eriteadlased-
instruktorid

H. L A A S, kondiitriäri ning kohvik

V. Posti t. 7.

Alati rikkalik valik värskaid ja väga maitsevaid

dessert-schokolaadi ja martsipaankompvekke

ning igasuguseid kondiitrimaiustusi. Kõik saadused oma tööstuses valmistatud. * * Hinnad äärmiselt mõõdukad.

Austusega **H. L a a s.**

GLADIOLUS-sibulaid

aiavilja ja muid

s e e m n e i d

kõrges väärtuses soovitab

Hollandi seemnekauplus

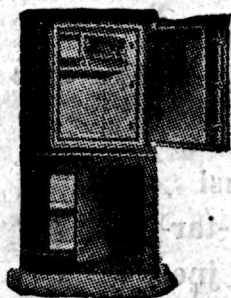
TALLINNAS, Veneturg 9.

TARTU, Söögiturg 5.

KURESAAR, Kubermangu 6.

VILJANDI, Tartu tän. 11.

NÕMME, S. Pärnu mnt. 91.

M.-T. „L A V E R N A“

TALLINN, Pääsukese tän 4. Tel. 21-12.

Alati ladus suures valikus
moodsad tulekindlad

teras-kassakapid.